

سَمَشْخَر نَوْرِن اَوْن اِیْکِی سِی
۱۳۲۴ ۱۳۲۵
آذربایجان ۋە مۆقرات فۆرم سئین پەرقی ایل دونوی
منا سبتیلە

مەركزى تەلەپات شەخسەن نەشرى
۱۳۲۵-جىز
لەمنى يەر لە مە

یفنی نشری: [آچیق سۆز](#)

آذربایجان میلی حکومتی نین ۶۰ - ایللیگی ایلدؤنومو موناسبتیلە

(دۆرد بؤلومده)

بیرینجی بؤلوم

«کیتابین بیرینجی بۆلۆموندە کیلر»»

۳	اون ایکی شهریور نئجه تشکیل اولوندو
۵	بیزیم شوعارلاریمیز بونلاردیر
۷	تشکیلات نئجه ویجودا گلدی؟
۸	بیرینجی کونقره
۹	تهران مورتجعلری نهضتیمیزه زمینه حاضیرلادیلار
۹	تهران بارماغی
۱۰	دؤولت مامورلاری نین کندلرده یاراتدیقلاری فجایعی ایفشا ائتمک
۱۲	بیرینجی کونقره نین تاثیر
۱۲	تهران تیتره دی، صدر بیخیلیدی
۱۲	میلی حؤکومت تشکیلی یولوندا
۱۳	فیضولی مووقوف
۱۳	ایکینجی دؤوره نین شوعارلاری
۱۴	قرارلار
۱۵	بؤیوک خلق بیغینجاقلاری
۱۸	آذربایجان مجلس موسیسان میلی سی نین قرارلاری
۱۹	هئیات میلی
۲۳	مجلس میلی میز
۲۶	۲۱ آذر
۲۷	آذربایجان میلی حؤکومتی
۲۷	آذربایجان میلی حؤکومتی نین پروقرامی

اون ایکی شهریور نئجه تشکیل اولوندو

آقای پیشه‌وری و آقای شبستری آراسیندا آپاریلان اوزون موداکیره و موکاتیبه‌دن سونرا نهایت آقای پیشه‌وری آذیر روزنامه‌سینی مووقتین یولداشلارینین ایختیارینا قویوب، شهریورین اوللرینده تبریزه گلمکله فیرقه‌میزین تشکیلی اوچون بیرینجی قدم گۆتورولموش اولدو.

بو گون فیرقه‌نین ارکانینی تشکیل ائدن بو ایکی سیما مملکتین وضعیتینی جیدی صورتده موداکیره ائتدیکدن سونرا بو قرارا گلدیلر کی، او وقت حیزب توده تشکیلاتی‌نین صدری اولان آقای بادکانی دا جلب ایتسینلر.

آقای بادکان اوزون مودت آپاردیغی سیاسی موباریزه‌لرده آلدیغی تجربه‌لری نظرده توتوب آقای پیشه‌وری و آقای شبستری‌نین میلی شوعلارلارینی تصدیق، اولار ایله بو شوعلارلار اوزه رینده فداکارلیق گۆسترمگه حاضر اولدوغونو گۆستردی.

او وقت آذربایجاندا حیزب توده و جیهه‌ی آزادی‌دن باشقا سیاسی بیر تشکیلات یوخ ایدی. کارگرلر ایتیحادیه‌سی ایسه کامیلن حیزب توده‌نین تحت تاثیرینده ایدی.

جیهه‌ی آزادی ایسه آقای پیشه‌وری و آقای شبستری واسیطه‌سیله تشکیل اولدوغونا گۆره اولارین نظرینه شریک اولاجاغی احتمالی چوخ قووتلی ایدی. او وقته دک حیزب توده تشکیلاتی اطرافیندا توپلانان عوضولرین بؤیوک فداکارلیقلارینا و ایتیجاعی عونصرلر ایله آپاردیقلاری شدید موباریزه‌یه باخمایاراق عملی بیر قدم گۆتوره بیلمه میشلردی. بوندان علاوه حیزب طبقاتی شوعلارلار آلتیندا چالیشدیغی اوچون عموم اهالینی اطرافینا توپلاماغا قادیر اولمامیشدی.

حالبوکی فیرقه‌میزین موسیسلری میلی نهضتیمیزی ویچودا گنیرمک اوچون عموم طبقاتین موعین میلی شوعلارلار واسیطه‌سیله جلب ائتمک لوزومونو جیدی بیر صورتده درک ائتمیشدیلر، اونا گۆره اوچلر یعنی آقای پیشه‌وری، آقای شبستری و آقای بادکان اوچ گونلوک موداکیره‌دن سونرا بو قرارا گلدیلر کی، آقای پیشه‌وری و آقای شبستری اول دموکرات فیرقه‌سی نامیله میلی بیر تشکیلات ویچودا گنیرسینلر. آقای بادکان ایسه توده تشکیلاتلارین باشچیلاری ایله موداکیره ائدیپ ایکی فیرقه‌نین بیرلشمه‌سی‌نین وساییلینی فراهم ائتسین. بو تصمیمدن سونرا آقای پیشه‌وری ایله، آقای شبستری دموکرات فیرقه‌سی‌نین تشکیلینه باشلادیلار. اولجه آزادیخواه شخصلردن موسیسلر تاہماق لازیم ایدی.

بو ایسه موشکول بیر مساله حساب اولونوردو، چونکی خلق سیاسی تشکیلاتلاردان نتیجه آلمایب سؤزدن و تظاهوردن باشقا عمل گۆرمه دیکلرینه گۆره چوخ چتینلیک ایله ایشله‌مگه حاضر اولوردولار، مخصوصن فیرقه رهبرلرین تعقیب ائدیگی اوچون میلی شوعلارلار داها بؤیوک فداکارلیق طلب ائدیردی. او وقته دک فارس منعصلری‌نین آپاردیقلاری تبلیغات سایه‌سینده، آذربایجانلی اؤزونون میلی خصوصیاتینی ایظهار ائتمگه جورات نیشان وتره بیلمه‌دیگی اوچون مساله فؤوق العاده جیدی بیر مساله ایدی خلق عمومیتله ایسته دیگینی آشکار صورتده دیله گنیره بیلمیردی. اونا گۆره ساده بیر صورتده خلقه یاناشیب، فیرقه تشکیلینه دعوت ائتمک نتیجه وتره بیلمیردی. بونو نظره آلدیقدان سونرا آقای پیشه‌وری فیرقه‌میزین بیرینجی کتبی مدرکی، فعالیت‌میزین بونؤوره داشی اولان معروف ۱۲- ماده لی «اون ایکی شهریور موراجیعتنامه» سینی آذربایجان و فارس دیلرینده قلمه آلدی کی، بو موراجیعتنامه بیر عیده آزادیخواهلا رین ایمضاسینا یئتیشدیکدن سونرا شهریورین ۱۲- سینده مونتشیر اولسون.

ایمضا توپلاماق اؤزو موشکول بیر ایش ایدی. بونولا بئله فیرقه یاراتماق ایسته‌ین رهبرلر مایوس اولمایب، تانی‌یب- بیلدیکلری آزادیخواه‌لارا موراجیعت ائدرک موراجیعتنامه‌نی اولار اوچون اوخویوب، اؤز مقصدلرینی بیان ائتدیلر.

ایش اولده دئدیگیمیز تکین آغیر و قدم خطرناک ایدی، اونا گۆره هنوز اعلامیه مونتشیر اولمادان اول بعضیلری موتوحیش اولوب، اؤز ایمضالارینی گئری گۆتورمک ایسته‌دیلر، باشچیلارین تصمیمی ایسه قطعی ایدی، اونا گۆره قیرخ سککیز نفرین ایمضاسیله ۱۲- شهریورده موراجیعتنامه‌میز ایتیشار تاپدی.

موراجیعتنامه‌نین ایتیشاری آذربایجان بؤیوک حادیه ایدی، شهریوردن اول اونون اوزو اطرافا گۆنده ریلدیگی اوچون آذربایجانین هرطرفیندن تلقرافلار سنل کیمی آخماغا باشلادی. ایللر بویو آزادلیق عشقینده یانیب یاخیلان خلق کوتله‌لری تلقرافلار واسیطه‌سیله اؤزلی‌نین دموکرات فیرقه‌سینه ایلحاقلارینی اعلام ائتدیلر. بو تلقرافلار فؤوق

بیلدیگیمیز کیمین ایکی گون موراجیعتنامه دن سونرا آذربایجان روزنامه سی اینتیشار تاپدی، بو روزنامه سابق، آذربایجان جمعیتی نین اورقانی اولوب آقای شیبستری نین مودورلوگو ایله موتتشر ایندلمیشدی، اونا گۆره هامان آد، هامان مودیریت ایله ایشه باشلاندى. آذربایجان روزنامه سینی بو دؤوره ده آقای پیشه وری شخص یازیب اونا مستقیم رهبرلیک ائتدیگی اوچون فیرقه نین گونده لیک ایشلری نین ایناسی اولایلمیشدی. خلق هامی بو واسیطه ایله فیرقه نین ایشلری نین ایتیلایع تاپیر، فیرقه عوضلری ایسه اونون مقاله لرینی اؤزلی نین تبلیغات ایشلری نده مؤوضوع قرار وئیردیلهر.

مخصوصن مقاله لرده اعلامیه نین موادى تشریح ائدیلهر، اونلار د ان ماهیرانه بیر صورته سیاسی و تبلیغاتی نتیجه لر آلینیر، بو واسیطه ایله خلقین افکاریندا بؤیوک اینقیلاب یارادیلیردی. مثلن بیرینجی نومره نین باش مقاله سینده آقای پیشه وری «**فیرقه میز اینشه باشلادی**» سرلؤوجه سی آلتیندا بئله یازیر:

دوشنبه گونو فیرقه میزین موراجیعتنامه سی اینتیشار تاپدی. بو موراجیعتنامه خلقیمیز طرفیندن گئنیش توجه و بؤیوک رغبتله قارشیلاندى. مینلرجه آذربایجانلی آذربایجان شهرلری نده، موراجیعتنامه یاپیشد یرلمیش د یوارلارین قاباغیندا توپلانیب اورک دؤیونتوسو ایله اونو اوخودو، دوشوندو، آلقیشلادی، بو واسیطه ایله سعادت و آزادلیغی اوچون یول آچیلدیغینی حیس ائتدی.

موراجیعتنامه میزین دیلی اولدوقجا آیدین و صریح ایدی. بورادا خلقین ایستکلری- آرزولاری، احتیاجلاری چوخ آیدین بیر صورته گؤسترلمیشدی.

بیز ایرانین ایستقلالینا علاقه دار اولدوغوموز ایله برابر آذربایجان خلقی نین فرهنگى ایختیاراتی و اؤز موفدراتی نین اؤز گوجو ایله تعیین ائتمه سینی آرزو ائدیریک.

بیز اؤز دیلمیزده فرهنگ، بهداشت و دؤولت، ایداره سی طلب ائدیریک. اؤز دیلمیزده کیتابیمیز و ادبیاتیمیز آزاد بیر صورته وجودا گلمه سینه خلقیمیزین موترقی بیر خلق اولماسینا ایمکان وئرلمه لیدیر.

بیز بیرینجی نؤوبه ده اؤز ائومیز اولان آذربایجاندان باشلاییب بورانین ترقی سینی تامین ائتمگه چالیشیریک. بونون اوچون چوخ ساده وطبعی بیر تشکیلاتی وجودا گئیرمگی جیدن طلب ائدیریک، بو تشکیلات ایران قانون اساسی پایه سینی تشکیل ائدن ایالت و ویلایت انجومنلری دیر. ایالت و ویلایت انجومنلری تازا بیر تشکیلات دگیلدیر، اونون بؤیوک و تاریخی گئچمیشی واردیر، ایران خلقلری مشروطه و آزادلیق الماق ایشینده آذربایجان خلقی نین ایالت انجومنی نین فعالیتنه و فداکارلیغینا بورچلودور، اونا گۆره ده مستبیدلر و آزادلیق دوشمنلری بیرینجی نؤوبه ده بو تشکیلاتی اورنادان چیخارماغا موفق اولموشدور.

فیرقه میز میلی بیر فیرقه اولدوغو اوچون صنیف و طبقه نظره توتمایب عموم جماعتی اؤز پایداغی آلتیندا چاغیریر، بو واسیطه ایله مرکزی حؤکومت و یرلی مامورلارین لیاقتسیزلیگی نتیجه سینده مئیدانا چیخان نیفاق و بعضی یاراماز عونصورلرین ناروا حرکتلری سایه سینده توره ن هر ج و مرج و شولوقلوقا خاتیمه وئره جکدیر.

بئنه هامان شوماره ده آقای پیشه وری «ایکی یول آیریجیندا بیزیم آخیر سؤزوموز» عونوانی آلتیندا ایرانین عمومى وضعیتینی تشریح ائدرکن فیرقه نین یولونو تعیین ائده رک یازیر:

بیز دموکراسی و آزادلیغی وار قوه میز ایله سا خلاماغا آند ایچمیشیک، تازا بیر هیتلر مئیدانا چیخسا دا اونون آذربایجانا یولو اولایلمز. تازا رضاخانلیق فیکیرینه دوشن خاینلرین آذربایجانا حاکیمیت سورمک آرزو سو اورکلرینده قالاجاق « آذربایجان اؤزو اؤز ایشلری نین ایداره ائتمگه قادیردیر. اگر تهران حوقابازلاری لندندن آلد یقلاری ایله اوزره آزادلیغی محو ائتمکده دوام ائدرسه، بیز بیر قدم ایرلی قویوب تمامیه اورادان قطع رابیطه ائتمگه مجبور اولاجاییز.

تهران حۆکومتی گرک بیلسین کی، او ایکی یول آیریچیندا دایانمیشدیر، آذربایجان اۆز یولونو اینتیخاب ائتمیشدیر، او آزادلیق و دموکراسی اوصولونا دوغرو گنده جکدیر. اگر تهران ایرتیجاع یولونو اینتیخاب اندرسه خوداحافیظلیق بویوروب آذربایجانسیز یولونا دوام ائتسین.

«بو دوربیزیم آخیر سۆزوموز!»

بئله لیکله آذربایجان روزنامه سی فیرقه نین کسگین دیلی و قودرتلی تبلیغات و اسیطه سی اولوب خلقی. و فیرقه نی هدفه دوغرو سووق ائتمگه باشلاپیر.

آذربایجان روزنامه سی نین مقاله لری خلق ایچریسینده بۆوک تاثیر بوراخیر و اونون قوی منطیقی اوخوجولاری دوشونمگه وادار اندیر. عئین حالدا روزنامه ۱۲- شهریور اعلامیه سیننی بیر آن بئله نظردن اوزاق سالمیر. مثلن ایکینجی نومره سینده ایالت انجومنی باره سینده یازیلان قیسا، معنالی مقاله لرده آشاغیداکی صریح جومله لره تصادوف ائدیریک:

«کومیتهمیز. چوخ تئز بیر صورتده بۆومگه باشلامیشدیر. بو بیزیم آزادلیغیمیزین ضامینی اولابیلر. لاکین بو کافی دگیلدر. فیرقه سیاسی و ایجتیماعی بیر تشکیلاتدیر، او خلقی هیدایت و تشکیل ائده بیلر، لاکین اونا حۆکومت ائده بیلمز، خلقه حۆکومت ائده بیلن تشکیلات ایالت انجومنی اولاجاقدیر. بو انجومن گرک دموکراتیک اوصول ایله عوموم خلق طرفیندن اینتیخاب ائدلسین، بوتون دؤولت ایداره لری و اونلارین باشیندا دورانلار اۆز ایشلرینده بو میلی تشکیلاتا تابع اولوب اونون دستورلارینی ایجرا ائتمگه مجبور دولار. آذربایجان ایالت انجومنی نین بۆوک سیاسی معناسی واردیر. بو انجومن تهران و ایرانین آیری شهرلرینده باش قالدیرمیش ایرتیجاع و ضید دموکراسی جریانینا مؤحکم بیر یومورق و دیش سیندیران بیر جواب اولاجاقدیر.»

«تهران ایرتیجاعی بیزیم انجومن آدینی ائشیتدیکده تیره ییب ال آیاغینی ایتیرمگه مجبور اولاجاقدیر.»

همان بو مقاله ده فیرقه صدری نین بو گونکو شوعارلاریمیزی پیشین لیک ائتمه سی آیدین صورتده مئیدانا چیخیر. آقای پیشه وری نین یازدیغی او مقاله ده آشاغیداکی جومله نی مخصوصن اوخوجولاریمیزین رهبرلری بوگونکو مووفقیتلری چوخ آیدین صورتده گۆرورموشلر: «آذربایجان ایالت انجومنی تک آذربایجان مساله سی نین حلی دگیل بلکه بوتون آزادلیق مساله سی نین حلی دئمکدیر.»

۱۲- شهریور موراجیعتنامه سی چوخ حرارتلی بیر قلم ایله یازیلیب اورادا آذربایجانین وضعیتینی آچیق بیر صورتده تشریح ائد یلمیشدیر. موراجیعتنامه ده آذربایجان خلقی نین دوچار اولدوغو اسارت و فلاکتلرین سببلرینی تشریح ائدرکن اونلارین اورتادان قالدیریلماسی عملی یوللار دا گۆستر یلمیشدی.

موراجیعتنامه ده آذربایجان موختاریتی نین لوزومی متین و مؤحکم دیلر ایله ایثبات ائدیلمیش، بو موختاریتین انجومن ایالتی واسیطه سیله تامین ائدیلمه سی اورتالیغا سورولموشدور.

بو موراجیعتنامه نی دیقتله اوخودوقدا آشکار صورتده گۆروروک کی، فیرقه ایشه باشلادیغی وقت وضعیتینی جیدی بیر صورتده موطالیعه ائتمیش، اۆز شوعارلارینی اونون اوزرینده قرار وئرمیشدیر. بوگونکو مووفقیتلریمیزین الده ائدیلمه سینده هامان موراجیعتنامه نین بۆوک تاثیر اولمیشدور. کئچن ۱۲- شهریورده قبول ائدیگیمیز هدفه تمامیه یئتیشدیگیمیزی ایثبات اوچون موراجیعتنامه نین ۱۲- بند دن عیبارت اولان شوعارینی بوردا تکرار ائدیریک:

بیزیم شو عارلاریمیز بونلاردیر

۱- ایرانین ایستقلال و تمامیتینی ساخلاماقلا برابر آذربایجان خلقینه داخلی آزادلیق و مدنی موختاریت وئر یلمه لیدیر کی، ائده بیلسین اۆزونون فرهنگی یولوندا و آذربایجانین آبادلاشماسی و ترقی سی اوچون عوموم مملکتین عادیلانه قانونلارینی گۆزله مکله برابر اۆز سرنوشتینی تعیین ائتسین.

۲- بو منظوری حیاتا کئچیرمک اوچون چوخ تنزلیکله ایالت و ویلایت انجومنلرینی اینتیخاب ائدیب ایشه باشلامالیدیر. بو انجومنلر فرهنگی، بهداشتی و ایقتیصاد ساحه سینده فعالیت گۆستر مکله برابر قانون

۳- آذربایجانین ایبتیدایی مکتبلرینده اوچ کیلاسا قدر درس لر فقط آذربایجان دبلینده آپاریلمالیدیر و اوچ کیلاسدان یوخاری دؤولت دیلی اولماق اوزره فارس دیلی ده آذربایجان دیلی ایله یاناشی تدریس ائدیلمه لیدیر. آذربایجاندا میلی داروالفونون تشکیلی دموکرات فیرقه سی نین اساس مقصدلریندن بیریدیر.

۴- آذربایجان دموکرات فیرقه سی صنایع و فابریکالارین گئنیشلنمه سینه جیدی چالیشاجاق و سعی ائده جک کی، مؤوجود فابریکالاری تکمیل ائتمکله برابر ایشسیزلیگی رفع ائتمک اوچون، آل و ماشین صنایعینی گئنیشلندیرمک اوچون وسیله لر یارادیب تازا فابریکالار ویجودا گئیرسین.

۵- تیجارتین گئنیشلنمه سینی، آذربایجان دموکرات فیرقه سی چوخ لازیم و جیدی مساله لر دن حساب ائدیر. بو گونه قدر تیجارت یوللاری نین باغلی قالماسی چوخلو کندیلرین، مخصوصن باغدارلارین و خیردا مالیکلرین ثروتلری نین اللریندن چیخماسینا و اونلارین دینچی حالینا دوشمه سینه سبب اولموشدور. بونون قاباغینی آلماق مقصدی ایله دموکرات فیرقه سی بازار تاپماق و آذربایجان امتیعه لری نین خاریجه چیخاریلماسی اوچون ترانزیت یوللاری آختارماق ایشینه جیدی ایقدام ائتمگی و بو وسیله ایله عومومی ثروتین نوقصانی نین قاباغینی آلماسینی نظرده توتموشدور.

۶ - دموکرات فیرقه سی نین اساس مقصدلریندن بیر یی ده آذربایجان شهرلری نین آبادلاشماسیدیر. بو مقصودا چاتماق اوچون فیرقه سعی ائده جک کی، چوخ تئزلیکله شهر انجومنلری نین قانونو تغییر تاپیب شهر اهالیسینه مستقیل بیر صورته شهرین آبادلیغینا چالیشیب اونلاری آبیرومند و موعاصیر حالا سالماغا ایمکان وئرلیسین. مخصوصن تبریز شهری نین سو ایله تامین ائدیلمه سی آذربایجان دموکرات فیرقه سی نین چوخ فوری جاری مساله لریندندیر.

۷ - آذربایجان دموکرات فیرقه سی نین موسیسلری گوزل بیلیرلر کی، مملکتین ثروت تولید ائده نی و ایقتیصادی قوه سی کندیلرین قووتلی قولودور. اونا گوره بو فیرقه ائده بیلمز کی، کندچیلر آراسیندا ویجودا گلن حرکتی نظره آلماسین. بونا گوره ده فیرقه سعی ائده جکدیر کی، کندیلرین احتیاجلارینی تامین ائتمک اوچون اساسلی قدملر گؤتورولسون. مخصوصن کندلی ایله اربابلارین آراسیندا موعین بیر حودود تعیین ائتمک و بعضی اربابلار طرفیندن ایختیراع ائدیلمیش غئیر قانونی وئرگیلرین قاباغین آلماق دموکرات فیرقه سی نین فوری وظیفه لریندندیر.

فیرقه سعی ائده جک بو مساله ائله بیر صورته حل ائدیلیسین کی، هم کندیلر راضی قالسین و همده مالیکلر اؤزلری نین گله جگیندن ایطمینان حاصل ائدیپ، رغبتله کندلری نین و اؤز مملکتلری نین آبادلیغینا چالیشسینلار.

خالیه بیئرلری و آذربایجانلی ترک ائدیپ قاچان و آذربایجان خلقی نین زحمتلری نین محصولونو تهراندا و سایر شهرلرده مصرف ائدن اربابلارین بیئرلری، اگر تئزلیک ایله آذربایجانا موراجعت ائتمه سه لر، دموکرات فیرقه سی نین اساسنامه سینه موافیق اولاراق کندیلرین ایختیارینا وئرلمه لیدیر. بیز اؤزلری نین عئیش و نوشیندان اؤتری آذربایجانین ثروتینی خاریجه آپارانلاری آذربایجانلی حساب ائتمیریک. اگر اونلار آذربایجانا قاییتماقدان ایمتیناع ائتسه لر، اونلار اوچون آذربایجاندا بیر حاق قائل دگیلیک. بوندان علاوه فیرقه چالیشاجاق کی، چوخ سهل و ساده بیر صورته آذربایجان کندیلرکی نین اکثریتی تورپاق و اکین التلری جهتن تامین ائتسین.

۸ - دموکرات فیرقه سی نین موهوم وظیفه لریندن بیر یی ده ایشسیزلیکله موبارزه ائتمکدیر. ایندیدن بو خطر چوخ جیدی بیر صورته اؤزونو گؤسترمکده دیر. گله جکده بو سئل گوندن - گونه قووتلنه جکدیر. مرکزی دؤولت و محلی مامورلار طرفیندن بو خصوصدا هئچ بیر ایش گورولمه میشدیر. اگر ایش بو مینوا ل ایله داوام ائدرسه، آذربایجان خلقی نین اکثریتی فنا بیر حالا دوشمگه محکومدور. فیرقه چالیشیر بو خطرین قاباغینی آلماق اوچون جیدی تدبیرلر گورولسون. هله لیک فابریکالارین تاسیسی، تیجارتین گئنیشلنمه سی، اکینجی تشکیلاتلاری نین تاسیس ائدیلمه سی، دمیر و شوسه یوللارین چکیلمه سی کیمی تدبیرلر، مومکوندور بیر قدر فایدالی اولسون.

۹- اینتیخابات قانونوندا آذربایجانین حقینده بؤوک ظولم ائدیلمیشدیر. دقیق ایطیلاعاتا گوره بو اولکه ده دؤرت میلیون یوخاری آذربایجانلی یاشاماقدادیر. بو غئیر عادیلانه قانون موجیبینجه آذربایجانا مجلس شورای میلی ده، ۲۰- وکیل بیئر وئرلمه میشدیر. بو قطعین موتناسیب بیر بؤلگه دگیلیدیر. آذربایجان دموکرات فیرقه سی سعی ائده جک آذربایجان نوفوسونا نسبت وکیل اینتیخاب ائتمه حقی اولسون. بو تقریبین مجلس نوماینده لری نین اوچده بیرینی تشکیل ائده بیلر.

آذربایجان دموکرات فیرقه سی مجلس اینتیخاباتی نین مطلق آزاد اولماسی طرفداریدیر. او، دؤولت ایشچیلری نین داخلی و خاریجه، همچین پولولارین قورخوتماق و آلداتماق یولو ایله اینتیخابات ایشینه قاریشمالارینا جیدن موخالیفت ائده جکدیر. اینتیخابات گرک تمام ایراندا آن واحیدده باشلانیب، چوخ سریع بیر صورته قورتارسین.

۱۰- آذربایجان دموکرات فیرقه‌سی فاسید، موختلیس و روشوه آلان شخصلر ایله کی دؤولت ایداره‌لرینه سوخولموشلار، جیدی موباریزه آنده‌جک و دؤولت مامورلاری آراسیندا صالح و دوروستکار شخصلردن قدیردانلیق آنده‌جک. مخصوص فیرقه چالیشاجاق اولارین ماعاشلاری و زیندگانلیق شراییطلری ائله ایصلاح اولسون کی، اولار اوچون اوغورلوق و خیانت ائتمگه باهانا قالماسین. اولار ائلییه بیلسینلر کی، اؤزلری اوچون آبیملی حیات وجودا گئیرسینلر.

۱۱- دموکرات فیرقه‌سی سعی آنده‌جک آذربایجاندا آیینان وئرگیلرین یاریسیندان یوخاریسی آذربایجانین اؤز احتیاجلارینا صرف ائدیلسین و غئیر موستقیم وئرگیلر جیدی صورتده آزالسین.

۱۲- آذربایجان دموکرات فیرقه‌سی بوتون دموکراتیک دؤولتلر، مخصوص موتفیقلرله دوستلوق ساخلاماق طرفداریدیر و بو دوستلوق داوام ائتدیرمک اوچون چالیشاجاق مرکزده و شهرلرده ایران ایله موتفیق دموکراتیک دؤولتلر آراسیندا دوستلوق پوزماق ایسته‌ین خاین عونصرلرین اللرینی ایجتیماعی، سیاسی و دؤولتی ایشلردن کنار ائتسین.

بودور دموکرات فیرقه‌سینی یارادانلارین اصل مقصدلری.
بیز اومیدواریق کی، هر بیر وطن‌پرست آذربایجانلی اییستر آذربایجانین داخیلینده و یا آذربایجاندا خاریجه بو موقدس مقصد چاتماق اوچون بیزیمله همصدا و ال بیر اولاجاقدیر. طبیعی دیر کی، اینسان اول اگر اؤز ائوینی ایصلاح ائتمه‌سه محله، شهر و یا مملکت اوچون ایشله‌یه بیلمز.
بیز اول اؤز ائویمیز اولان آذربایجاندا باشلابیرق و اینانیریق کی، آذربایجانین ایصلاح و ترقی‌سی ایرانین ترقی‌سینه سبب اولاجاقدیر و وطنیمیز بو واسیطه ایله قولدورلارین و مورتعیلرین چنگالیندان نیجات تاپاجاقدیر.

باشاسین دموکرات آذربایجان!
باشاسین موستقیل و آزاد ایران!
باشاسین ایران و آذربایجان آزادلیغی‌نین حقیقی مشعلداری اولان آذربایجان دموکرات فیرقه‌سی!

تشکیلات نجه وجودا گلدی؟

موراجیعتنامه‌دن سونرا آذربایجاندا بؤیوک تشکیلاتی فعالیت باشلاندى. شهرلر و کندلرده جماعت دسته دسته بیغیلیب فیرقه‌نین شو‌عه‌سینی تشکیل وئرديلر. موسیسلر سیرا سینا داخیل اولان عوضولر بو تشکیلاتا سر و صورت وئریمک اوچون مووقتی موسیسلره‌ئیاتی طرفیندن اطرافا گؤنده‌ریلدى. بوتون اولکه‌میزی شدید فعالیت بورودو. هر یرده موسیسلر کومیتهلری تشکیل اولونماقلا تشکیلاتین پایه‌سی قورولماغا باشلادی.

بؤیوک حرا رت و یورولماق‌سیزین جیدیتله ایشه باشلایان فیرقه رهبرلری تنها تبلیغات ایله ایکتیفا ایتمه‌یب تشکیلاتی مرکزلیشدیرمکله قازانیلان گئنیش تبلیغات نتیجه‌لریندن عملی ایستیفاده ائتمگه باشلادیلار.

بو مقصد ایله موراجیعتنامه اینتیشاریندان سونرا ۲۲- شهریورده موسیسلرین عومومی ایجلاسی دعوت اولونوب اون بیر نفردن عیبارت بیر موسیسلر کومیته‌سی تشکیل وئریمگه مووفق اولدولار. بو کومیته‌یه اکثریت آرا ایله آقای پیشه‌وری صدر، آقای شبستری موعاون اینتیخاب اولوندولار. همان گون آقای بیرا شورای موتحیده‌ی کارگرانین صدری، کارگرلر اینتحدیه‌سی‌نین دموکرات فیرقه‌سی‌نین رهبرلیگینی رسمن قبول ائتدیگینی کتبن کومیته‌یه خبر وئریدی. یئنه همان گونون آخشامی آقای بادکان و آقای قیامی توده تشکیلاتی‌نین عومومی گئنیش کونفرانسی‌نین تصمیمینی خبر وئرديلر. بو تصمیم واسیطه‌سیله حیزب توده‌نین آذربایجان دموکرات فیرقه‌سینه مولحق اولماسی قرارا آلینمیشدی. شورای موتحیده و توده تشکیلاتی‌نین بیرلیک تمایولو دموکرات فیرقه‌سینی حثیرت‌آور بیرطرزده قوولندیردی و قرار اولدو کی، توده، تشکیلاتی‌نین کومیته عوضولریندن بیر نجه نفر فیرقه‌نین موسیسلر کومیته‌سینه داخیل اولسونلار، بو تدبیرین نتیجه سینده سیرالاریمیز اینانیمیش و موجب کادرلارلا مؤحکملنمگه باشلادی.

موراجیعتنامه‌میز مونتشیر اولان کیمی تهران روزنامه‌لری علئیه‌میزه شدید بیر صورتده حمله‌یه گئچیب نؤهت و ایفتیرا قالمادی کی، بیزیم اوستوموزه اتماسینلار. درین ایمان و قطعی تصمیم اوزره فعالیتله باشلایان فیرقه رهبرلریمیز اولارلا جواب وئریمک عوضینده اؤز ایشلرینه ایدامه وئرديلر.

موغین نقشه اوزره اولدوغو اوچون ایش چوخ سریع صورتده پیشرفت ائتمکده ایدی.

فیرقه گیزلتمه و اؤرت باسدیر سیاستینه موخالیف اولدوغو اوچون اؤز مقصدلرینی ساده صورتده آجیب خلقه بیان ائتدی، ایشیمیزین باشلانغیجی قیزیل اوردونون اۆلکه میزده اولدوغونا تصادوف ائتدیگی اوچون دوشمنلریمیز خلق آراسیندا سو تفاهوم ائتمک اوچون نهضتیمیزی تجزیه و یا آیری بیر اۆلکه یه ایلحاق عونوانیله لکه لندیلمک ایستیردیلر.

بو سو تفاهومی رف ائتمک اوچون شهریمیزین عوموم طبقاتی نین باش بیلنلریندن گنیش بیر ایجلاس دعوت ائدیلدی. بو ایجلاس اقای پیشه وری بیر ساعات یاریم سورن نطقینده فیرقه نین شوعارلارینی شرح وئرکن ایله هاوادا ایران نقشه سینی ترسیم ائتدی. بو جومله ایسه بوتون نهضت دؤوره سی فعالیتی میزین مشعلی اولدو: سول و ساغ جریانلارین هر ایکسی ایله موبارزه ائدرکن اقای پیشه وری نین، ۱۹- شهر یورده سؤیله دیگی بو تاریخی جومله نظرده توتولماقلا فیرقه ایچری سیندن چیخایلین عوموم سهو جریانلارین قارشسی سینی مسدود ائتدی. تبریز شهر تشکیلاتی نین اساسی ایسه چوخ تتر بیر زاماندا یعنی مهر آی نین بنشینده وجودا گلدی. ایگیرمی اوچ گونلوک فعالیت نتیجه سینده دموکرات فیرقه سینه یازیلانلارین سای (حیزب توده تشکیلاتیندان علاوه) مینلری تجاوز ائتمیشدی. مهر آی نین ۹- دا تشکیل تاپان کونفرانسدا بیرینجی فیرقه کونفره سینه ۵۹ نفر نوماینده اینتیخاب ائدیلدی. بویله لیک ایله شهر تشکیلاتیمیزین اساسی قویولوب، مونظم صورتده ایشه باشلاندى.

بو دؤوره ده آذربایجان روزنامه سی بؤیوک رول اویناماقدا ایدی. خلق اونو سنوینچ ا یله اوخور و فیرقه نین سیاستینی درک ائدیردی. اقای پیشه وری اوزون مودت سورن یازچیلیق تجرویه سینی و سیاسی معلوماتینی تاممیله اونا مونحصیر ائتمیش ایدی. مقاله لر چوخ قیسا، آتشین وحرارتلی ایدیلر. ایستر روزنامه ایستر ایسه شیفاهی تبلیغات اثرینده خلق ایچری سینده بؤیوک فیکری نهضت باشلایب گوندن گونه یوکسلمکده ایدی. شاعیرلریمیز میلی نهضتدن ایلهام آلیب چوخ درین معنالی و اولدو شعرلر یازماغا باشلادیلر.

«آذربایجان» روزنامه سی نین شهر یور و مهر آیلاریندا چیخان نومره لرینه دیقت ائدیلسه تقریب بوتون شاعیرلریمیزین قیمتلی شعرلرین او دؤوره ده یازیلماش اولدوغو چوخ آیدین گؤرونر. اقای اعتماد، اقای علی فطرت، اقای آذر اوغلی، مدینه خانیم علی اکبرزاده، مظفر درفشی و عاشیق حسین جوان او گونلرده وطنی شعرلر یازماقدا بؤیوک شووق و هوس گؤستریردیلر.

فداییلریمیزین ذوق و شووقیله قولاقلاریمیزی، نوازش ائدن: «همیشه لیک یاشا آذربایجان» سورودونو دا اقای نجم تبریزی هامان: شهر یور آییندا یازیب، آذربایجان روزنامه سی ایداره سینه گؤنر میمش و مهرده چاپ ائدیلمیشدی.

دئمک خلقدده درین احساسات وجودا گتیریلیمیش ایدی . فیرقه نین صحیح رهبرلیگی بو احساساتی ایسته نیلن مقصده دوغرو سوروب اوندان تشکیلات و سیاسی نتیجه آلمای تامین ائتدی.

فیرقه میزین فعالیتی بیزه بو جهتدن یاخشى نتیجه وئرمیشدیر کی، باشچیلار اؤز ایشلرینی تصادوفه واگوزار ائتمه ییب، موعین نقشه اوزره حرکت ائتمگه چا لیشمیشلار.

بیرینجی کونقره

قاباقدان موعین ائدیلمیش پروگرام اوزره، مهر آی نین ۱۰- دا فیرقه میزین بیرینجی کونقره سی تشکیل تاپدی. بو کونقره ده آذربایجان بوتون شهر، قصبه، و کندلریندن نوماینده لر اینتیخاب اولونموش ایدیلر. کونقره فیرقه نین تشکیلینه رسمیت وئرمکله (حیزب توده ایران) تشکیلاتی ایله دموکرات تشکیلاتی نین بیرلشمه سینی عملن ایجرا ائتدی. بو اوچ گون دوام ائدن کونقره چوخ بؤیوک و اساسلی مساله لرین حلینه مووفق اولدو. بونلاردان ان موهمومی فیرقه نین مرام و نیظامنامه سی نین تصویبی ایدی.

شهر یور آی نین ۱۳- ده اینتیشار تاپان مرامنامه دوز بیر آیدان سونرا یعنی مهر آی نین ۱۲- سینده قبول ائدیلن فیرقه مرامنامه سی شکیلینده داها موکمل بیر صورتده رسمیته کئچدی. کونقره موختاریت، یئر بؤلگوسو و میلی دیلیمیزین رسمیتی کیمی بؤیوک شوعارلاریمیزی اساس اولاراق مرکزی کومیتیه تاپشیریپ قطعی اومید و جیدی تصمیم ایله خاتیمه تاپدی.

بو کونقرهده قیرخ بیر نفرلیک بیر «مرکزی کومیتة» سئجیلیب، آقای پیشه‌وری فیرقه صدرلیگینه، آقای شبستری ایله آقای بادکان صدر موعاونلیگینه اینتیخاب اولوندولار.

تهران مورتجعلری نهضتیمیزه زمینه حاضیرلادیلار

بیزیم میلی نهضتیمیز یوخاریدا یازدیغیمیز سورعتله گئیشیلندیکجه تهران اؤزونون ایرتیجاعی رفتاریندا جیدلیشمگه باشلابیر.

ایران مشروطه‌سینده جلالیق وظیفه‌سیله مشغول اولان «صدر الاشراف» نهضتیمیزی بوغماق اوچون «سید مهدی فرخ»- ی فؤوق‌العاده ایختیارات ایله آذربایجانا والی تعیین اندرکن فیرقه ده بونا جواب اولاراق بؤیوک بیغینجاق چاغیریر و اورادا فرخی قبول ائتمک اوچون قطعنامه صادر اولونور.

مجلس شورای میلی ایسه تاممیله اؤز ماسقاسینی بیرتیب، ایرتیجاعی سیاستینی بیروزا وئیریر. ملک مدنی‌لر و امیر تیمور کلالی‌لر کیمی موستبید و فاشیست عونصورلری ریاست هئیاتینه اینتیخاب ائدیر. بو واسیطه ایله آذربایجان نهضتی‌نین داها دا ووسعتلنمه‌سی اوچون موساعید زمینه وجودا گلیر.

همین بو دؤورهده تهراندا آزادیخاهلارین تعقیب و توقیفینه ایقدام اولونور. مخصوصن کارگرلر اینتیجاده‌سی باشچیلاریندان «روستا، و شمیده» توقیف اولونور. تهراندا تعقیبه واقع اولان افسرلر ایسه تهرانلی ترک ائدیپ خوراسانا و اورادان دا صحرا یا قاجماقلا جانلارینی خیلاص ائتمگه چالیشیرلار.

تهران رادیوسو آذربایجان سورودونو چالماقلا عموم ایران خلقینی علئیهیمیزه تحریک ائتمگه چالیشیر. بونلار ایسه ایرتیجاعی سیاستمدارلارا عکس نتیجه‌لر وئیریر و اونلاری اؤز باشلارینی ایتمرگه وادار ائدیر.

تهران بارماغی

آذربایجان روزنامه‌سی‌نین ۲۰- مهر تاریخی شوماره‌سینده «تهران بارماغی» عونوانلی مقاله آذربایجاندا اولان تهران مامورلاری‌نین او گونکی خایینانه سیاستلری‌نین اوستونو اچیر، مقاله‌نین بو جومله‌لری شایان دیققتیر:

«تهران ایرتیجاعی‌نین قارا بارماغی آذربایجان کندلرینده گؤرسنمگه باشلانیر، بو ایسه کندلرده ساییسیز- حسابسیز ژاندارملاردان عیبارتدیر.

کندیلری گوج ایله چکیب فیتنه و فسادا سؤوق ائدیرلر. اربابلارین املاکینی حیفظ ائتمک و بهره‌آلماق باهاناسیله کندیلری دؤبور، اذیر، اینجیدیر و ناراحات ائدیرلر. بیز چوخ گؤزل بیلیریک کی، آذربایجان مالیکلری‌نین بؤیوک بیر قیسمتی صلح و آرامیش طرفداریدیرلار. ولی موفتینلر اونلارین آدیندان خلقی ناراحات ائدیر و جور به جور باهانالار ایله کندلرده حوقوقی ایشلره قاریشیرلار.

فیرقه‌میز وار قووه سیله سوکوتو ساخلاماغا چالیشیر ولی فیتنه‌کارلار اؤز منحوس سیاستلریندن ال گؤتورمک ایسته‌میرلر.

گؤرورسوز کی، میلت و مملکتین موقدراتی کیملرین الینده دیر؟ او دئییر: بیز حوقوقی ایشلره قاریشا بیلیمز، کیم گوجلای ایسه اؤز ایشینی قاباقدان آپارمالیدیر.

ژاندارم و امنیه تشکیلاتی‌نین باشیندا دورانلارین لیقوان حادینه سینده بؤیوک جینایتکارلیقلاری اولموشدور.

اگر اوگون بونلار مسولیتله جلب ائدیلسه ایدی، بو کیمی حرکتلر اولونمازدی و بو گون عدلیه ریسی و مودعی العموم کندلرده باش وئرن جینایتلری اؤز بویونلاریندان اتماقلا تازا بیر شوریشین مئیدانا چیخماغینا یول وئرمزدیلر.

بیز بونیله خلقیمیزی تحملوله، صبره و متانتله دعوت ائدیریک و عئین زاماندا فیتنه و فساد تولید ائدنلرین سیمالارین گؤستریمک اوچون اونلارین نه کیمی ایشلر گوردوکلرینی مداریک و اسناد اوزره یازیب تشکیلاتیمیزا وئريلمه سی تؤولویه اولونور. پ.»

بو گونلردن سونرا ژاندارملارین وحشیلیکلی آرتیر. نهایت ایش او یئره گتیریر کی، فیرقه بو خصوصدا بو جینایتلری ایفشا ائدن بیر موراجیعنا نامه نشری ایله ایرانین صلاحیتدار ایداره لرینه و ها بئله خارجی کونسولخانلارینا جینایتلرین تفصیلاتینی اونلارین نجه بیلاتعقیب قالماسینی گؤستریر.

بیز آبان آپی نین ۲۵- ده یازیلان او سندی بورادا ایکنجی دفعه تکرار ائدیریک:

دؤولت مامورلاری نین کندلرده یار ائدیقلاری فجاجی ایفشا ائتمک

اوچون آذربایجان دموکرات فیرقه سی نین آذربایجاندا دموکرات دؤولت لری نین
دیلوماسی مامورلارینا و ایران صلاحیتدار مقاملارینا گؤندردیگی
آچیق مکتوب

دؤولت مامورلاری نین آذربایجاندا گوندن- گونه آرتماقدا اولان وحشیانه فاجیعه لره و بئچارالارین شیکایتلرینه صلاحیتلی مقاماتین توجه ائتمه مه سی، آذربایجان دموکرات فیرقه سی نین مرکزی کومیته سینی، آذربایجاندا اولان دموکرات دؤولتلری نین سیاسی نو ماینده لرینی خلقیمیزین فجیع و اورک یاندیرجی وضعیتیندن مطلع ائتمگه، بو وسیله ایله خلقین دیلسوز فریاد و ناله سینی مو تم دین دونیانین قولاغینا، هانسی کی، ظولم و وحشیلیگی کؤکوندن قازماق اوچون فداکارلیق و جانبا زلیقلار ائتمیشلر، یتیرمگه و ادار ائندی.

بؤیوک دؤولتلرین باش کونسول و ویس کونسوللارینی مملکتیمیزده یاندیریلان اود و آلوودان موستحضر ائتمک اوچون دموکرات فیرقه سی الینده اولان بیر چوخ اسناد و مداریک اوزوندن بیر نچه سینی گؤستریمک ایستیر.

آذربایجان دموکرات فیرقه سی چاره سیز اولراق بو تاسوف آور ایفدامی ائدیر، اوندان اؤترو کی، حؤکومت هئج اؤز موتجاویز مامورلاری نین احجافاتیندان جیلووگیرلیق ائتمگه حاضر اولمور، برعکس هر گون اونون شیدتینی آرتیریر. ایندی باش وئرن فجاج گؤستریر کی، اونلار بو وسیله ایله آذربایجان خلقینی آزادان آپارماق یا اونو اورتا عصیرلرده اولان قوللار کیمی ساخلاما ق ایستیرلر. دوداق کسمک، داغ قویماق، قارین بیرتماق و بو فجاج ایله قتل و غارت ائتمگین اورتا عصیرلرده بئله آز سابقه سی واردیر.

آقار! سیز مو تم دین دونیانین نو ماینده لری و دموکرات خلقلری نین گؤنده رمه لری بو فضایانین شاهیدی اولون و اینتیظاریمیز بودور کی، آذربایجانین مظلوم میلتی نین سسینی دموکراسی دونیاسی نین آزاد مطبوعاتیندا اینتیشار وئره سیز.

اگر بیر نفر بو مظلوم و سیتمدیده لرین بیر نچه نفریله صؤحبت ائدیب و بونلارین حقینده عمله گلن فاجیعه لرین یوزده بیریندن مطلع اولورسا حتمن موتائیر اولوب شک سیز اؤز دموکرات میلتینه یتیره جکدیر کی، هله ده دونیادا ائله بیر دؤولت واردیر کی، اونون مامورلاری مملکتین قانونلارینی آیاق آلتینا آلیب و اؤز میلتینه دونیادا اولان بوتون اینسانیت قانونلاری نین خیلافینا اولراق رفتار ائدیر و اورادا قانون، محکمه- مودعی العمومی بیر اوچ موستبید خودسر و ایستیفاده چی اشخاصین الینده آئدیر. ایرانین ایندیکی وضعیتینی دونیا دموکراسی سینا عاردریر. قوی دونیا بیلسین کی، بیر عیده مظلوملار کی، چاره سیزلیکدن اونلارا اؤز مظلومیتلرین ایظهار ائدیرلر جواب وئرسین.

بودور بیر قیسمت دؤولت مامورلاری نین کندلرده یار ائدیگی فجاج و اونلارین قانونسوزلوقلاری و طولوملری حقینده عدلیه و سایر صلاحیتدار ایداره لره یازیلان شیکایتلردن کی، حقیقته خارواردان بیر اووودور و ایندییه قدر ده بونلارا ترتیب اثر وئريلمه بییدیر.

۱- «۹، ۷، ۲۴- ده «هشترو» ماحالی نین «عجمی» کندینده مالیک محمد صادق مجتهدی و موباشیر عبدالحسین ساسانی بیر عیده موسلج ژاندارملا کندیلره حمله ائدیر، ژاندارملاردان بیر ذولفعلی آدیندا بیر کندلینی قولوندان یارالیر و حسن آقا، غلام، فتحعلی و مشهدی عباداله آدلی دۆرد کندلینی گوناھسیز یئره گوله ایله وورور و بنش نفر کندلینی آغیر صورتده یارالایرلار، بئله کی، ایندی ده یاتاقدا دیرلار. بونولا برابر قاتیلر هله ده تعقیب اولونمامیشلاردیر. لاکین گوناھسیز کندیلردن بیر نئجه نفر توتولوب و حبس ائدلمیشلردی.»

۲- «کاغد کنان» ماحالیندا «قوشا بولاغ» و «یام بولاغ» کندلرینده ۷، ۷، ۲۴- ده محرم و فئیر آدلی ایکی نفر کندلی اصلان همایون و استوار ابراهیمی نین ایله آزادیاھلیق جورمیله قتله بئتیشتیلر و ژاندارملارین موسلحانه حمله سی نتیجه سینده کندیلر اؤز عایله لری ایله چؤلره قاچیرلار.

۳- «سراب»- ین «شریان» کندینده بیر عیده ژاندارم گوروهان مقدسین باشچیلیغینا کندیلرین ائوینی و اموالینی غارت و اؤز لرینی دؤیوب حبس ائدیرلر، بیر کندلی اؤلور و نئجه آرواد، اوشاق سیقت ائدیر.

۴- «تیکمه داش»- دا ژاندارملار آزادیاھلارین ائولرینی غارت ائدیرلر و ایکی نفره قدر کندیلر اؤز آرواد و اوشاقلاری ایله چؤلره قاچیرلار.

۵- «اممند» کندینده ایگرمی نفر ژاندارم سروان دیبانی باشچیلیغی ایله کندیلرین مال و جانلارینا تجاووز ائدیرلر کی، یوز اللی نفر کندلی اونلارین طولوموندن دلی کیمی قاچاراق اؤز جانلاری اوچون تبریزه آذربایجان دموکرات فیرقه سینده پناهنده اولورلار.

۶- «سلطان آباد» کندینده حسن ژاندارم و علی آدلی بیرینسی بیر نفر آروادی توفنگ قونداغی ایله او قدر دؤیورلر کی، اونو اولوم حالینا سالیرلار و هامان آروادین ایکی یاشلی اوشاغی توفنگ قونداغی ضربه سی آلتیندا اؤلور.

۷- «گول تپه» کندینده سروان عابدینی بیر بؤیوک عیده ژاندارملارلا آزادیاھلاری آغا باغلایب و اونلارین قاپاغا گلن لرینی حبس ائدیب و «مردانقیم» کندینده مورجع خانلار ژاندارملارلا بیرلیکده بوتون آزادیاھلارین ائولرینه حمله ائدیرلر. اونلارین ماللارینی و اثاثه لرینی غارت ائتدیکدن سونرا اونلارین باشینا او قدر ایشکنجه لر گتیریرلر کی، بیر عیده بؤیوک کندیلردن چؤل و مئشه لره قاچماغا مجبور اولورلار. ژاندارملارین و بعضی محلی مورجعلرین یاراتدیقلاری فجايعدن عدلیه وساییره قانونی مرجع لره اولونان شیکایت و اعلام جورملرین سایى بو گونه قدر یوزی کئچمیشدیر.

بوتون او کیمی مؤوقعلرده خلقین مسول مقاملاردان مورتکیلری قانون اساسی حودودوندا و جزایی محکمه لرین اوصولوبلا تعقیب ائتمک، ژاندارم مامورلارین غئر قانونی اولاراق حوقوقی ایشلره موداخيله ائتمکدن جیلووگیرلیق اولونماسی تقاضا اولونموشدور. (قضایی قوه نین اجرایی قوه دن ایری اولدوغونو عدلیه نین ۲۵۲۶- نومره و ۱۱، ۵، ۲۴- تاریخی ژاندارم ایداره سینده یازدیغی بخشنامه موجیبینجه، ژاندارم ایداره سی نین حوقوقی ایشلره موداخيله ائتمه مه سی تقاضا اولونموشدور. چونکی او ایداره نین مامورلاری خلقین آسایشینی تامین عوضینده خلقین قتل و غارت ائدلمه سی نین و آسایشی نین پوزولماسی نین سببی اولموشلار.)

(آذربایجان دموکرات فیرقه سی نین مرکزی کومیته سی نین ایجتیماعی ایشلر شؤعه سی)
(«آذربایجان» شماره ۵۶، آبان ۲۵، نوایر ۱۶)

بو جینایتلری یارادان تهران بارماغی ایسه خلقی، مخصوص کندلینی تنگه گتیریر و اونو قانلی و شدید موباریزه به وادار ائدیر. یئری گلیمشکن بونو دا قئید ائتمک لازیمدیر کی، فیرقه ۳۰- مهردن ۳۰- آذره قدر همیشه کندیلری سوکوتا دعوت ائده رک آزادلیغین صلح یولیه الده ائدلمه سینى لازیم گورموشدور. تهران بارماغی اؤز جینایتینده او قدر ایصرار و سماجت گؤستمیش کی، بیلاخره فیرقه کندیلره اؤزونوزو دیفاع ائدین فرمانینی وئرمگه مجبور اولموش، بو فرمانین نتیجه سینده فدایی دسته لری مئیدانا چيخمیشدیر.

بیرینجی کونقره نین تاثیر ی

بیرینجی کونقره نین تاثیر ی خلقین ایچریسینده چوخ بؤیوک اولدو. بو واسیطه ایله میلتمیز اؤزونه بیر مرکز ثقل، بیر ملجا، داها دوغروسو حقیقی رهبرلیک ائدیجی قووه تاپدیغینی درک ائتمگه باشلادی. اونا گۆره بو موناسیبت ایله یئنه ده فیرقه میزین ایلك تشکیلی گونلرینده اولدوغو کیمی آذربایجانین هر طرفیندن یوزلرجه تبریک تلفرافلاری آخیب گلگه باشلادی.

کونقره نین قرارلارینی واورادا تصویب اولان مرانامه میزی نظره آلساق گۆره ریک کی، بو ساده بیر بیغینجاق دگیل ایمیش. بو گون دوست و دشمنلریمیزین تصدیقی ایله بوتون دونیادا سس سالان بؤیوک نهضتیمیزین نقشه و تدبیرلرینی تهیه ائتمک، واقیعن حربی و اینقیلابی بیر ارکان حرب ایشینی گۆرموش اولدو.

بو جهته دئییه بیلرک کی، کونقره نین خاتیمه سیله میلی نهضتیمیز باشلانیب، مونظم بیر صورته خلقی تشکیلات آلتینا آماغا موقوف اولدو.

تهران تیتره دی، صدر بیخیل دی

«فرخ»- ون تبریزه گلمکدن مایوس اولماسی فیرقه میزین گونده لیک ایشلرینده پیشرفت ائتمه سی، تهران موحیطینده شدید بیر صورته قورخو توولید ائتدی. نتیجه ده ال- آیاغینی ایتیرمیش مجلس مورتجعلری «صدر»- ی ایش باشیندان کنار ائتدیلر. ابرتجاعی هئیات حاکیمه آراسیندا ایکی شدید موباریزه باشلادی. بیر دسته ایسته بیردی نهضتیمیزی سیلاح و پولیس تشکیلاتینی تقویت ائده رک، بو واسیطه ایله بیر طرفدن خلقی مرعوب ائتمک، او بیر طرفدن فرصت اله کتیریب فیرقه باشچیلارینی اورتادان آپارماغا چالیشیردیلار. ایکینجی دسته ایسه حيله و نئیرنگه موتوسیل اولوب، خلقیمیزی ایغفال ائتمگی لازیم گۆردوکلی اوچون بیزه یاخشی بیر والی گۆندرمک و دادلی وعده لر وئرمگی ایرلی سورموشدولر. ایتفاقن هر ایکی گوروه دؤولت تشکیلاتیندا درین نوفودا مالیک اولدوقلاری اوچون اؤز فیکرلرینی موعین مامورلار واسیطه سیله انجام وئرمگه موقوف اولوردولار. بو ایسه آذربایجاندا فارس لار دئمیشکن «کوسه و ریش پهن» شکیلنده ظاهر اولوردو. مثلن بیر طرفدن سرهنگ «ورهرام»- لار، «پرویزی»- لر و «زنگنه»- لر واسیطه سیله کند و شهر اهالیسینی ازیر، دؤیور، آپادان سالیردیلار، او بیر طرفدن مولایمتلی لیک ایله معروف اولان «حسام السلطان بیات»- ی والی تعیین ائدیپ اونا تاپشیریردیلار کی، نهظت باشچیلاری ایله سازیش ائتسین. خلقین گۆزونون قاباغیندان پرده آسماق اوچون بؤیوک ایصلاحات وعده لرله ایسه باشلا سین. بو «کوسه و ریش پهن» سیاست ایسه خلقه گیزلی قالمادیغی اوچون فیرقه میزین تبلیغاتی و تشکیلاتی فعالیتینی داها دا قوونلندیرمگه باعث اولوب و موحیطیمیزده شدید بیر تشنوج وجودا کتیردی.

میلی حوکومت تشکیلی یولوندا

ایش ساده بیر چارچووادا داپانا بیلمزدی. میلی و دموکراتیک شوعارلار ایله خلقی آباغا قالدیران فیرقه سۆزه قناعت ائدیپ دورا بیلمزدی. تهران ایسه عملده گودشت ائتمک ایسته میزدی. «صدر الاشراف» کابینه سی نین یئرینی «حکیمی» کابینه سی تبریزدن قاچان مورتجعلر ایله ال بیر اولان تهران ابرتجاعی قووه لرینین تحت تاثیرینده قالان، بو سۆزلریمیزی ائشیتیمک بئله ایسته میزدی. حتا قانون اساسیده صریح بیر صورته قئید ائدیلمیش ساده انجومن ایالتی قانونونو بئله سفسطه ایله آزادان آپارماغا چالشیردی.

بو وضعیتنی نظرده توتوب تهران هئیات حاکیمه سی نین ایشلرینی دقیق صورته تعقیب ائدن مرکزی کومیتته، فیرقه مرامی نین ایجراسی اوچون سۆزدن عمله گئچدی.

بیر طرفدن ژاندارملارین فیشار و تضییقیندن جانا دویموش کندیلرین آراسیندا فدایی دستهلری تشکیل ائتمک، او بیر طرفدن خلقین آرزولارینی یئرینه یئتیرمک اوچون میلی دؤولت تشکیلاتی یاراتماق لوزومو مئیدانا چیخدی و

بو فیکیرین تاخیر اندیلمه دن ایجراسی آقای پیشه‌وری‌نین موسستقیم مسولیتی ایله آغاز اولوندو و بوتون فیرقه باشچیلاری بو هدفه یئتیشمک اوچون شدید بیر صورتده فعالیتله باشلادیلار. بو فعالیتین نتیجه سینده آذربایجاندا اولان دؤولت تشکیلاتی موتزلزل اولوب گوندن گونه ضعیفلمگه باشلادی. نهایت عملده ایکی حؤکومت مئیدانا چیخدی کی، اوللاردان بیر گوندن گونه نوفوذ و قودرت کسب ائدن دموکرات تشکیلاتی، او بیرسی اؤز سنگرلرینی بیریری‌نین دالیسینجا ترک ائتمک مجبوریتینده قالان چوروموش دؤولت تشکیلاتی ایدی.

آخیرده ایش او یئره گلدی کی، فیرقه عوضولرینی صیره، متانته و عاقیلانه رفتار عادت وئرمک اوچون فیرقه صدری آشاغیداکی مقاله‌نی یازیب، آذربایجان روزنامه‌سینده اینتیشار وئردی:

فیضولی موقوف

ائشیتدیگیمیزه گؤره چاغریلمامیش قوناقلاردان شهرداری ریسی بؤیوک قانونسوزلوقلارا باشلامیش. قانونی صورتده خلق طرفیندن سنچیلیمیش شهر انجومنی عوضینده سککیز آک بوندان اول وقتی قورتارمیش کؤهنه انجومن اعضاسی‌نین ایله بعضی ایشلر گؤرمگه ایقدام ائتمیشدیر.

بو کیمی فیضوللوقلارین وقتی گنچمیشدیر. ریسی شهرداری اولماسین اوندان داها یئکسه‌سی اولسون، دیکتاتورلوق و قانونسوزلوقا آذربایجان خلقی یول وئره بیلمز.

آقای شهردار بیر دفعه آنلاسن کی، بورا آذربایجاندیر، دیکتاتورلوقو بورادان یعنی آذربایجانین مرکزیندن باشلاماق اولماز. وقتی گنچمیش انجومنلرین و یا مجلس شورانین واسیطه‌سیله میلت مالیندان بیر دینار خرج ائتمک قانون اساسیمیزی ایاقلاماق دئمکدیر.

بو ایشی گؤرنلر کیم اولورسا اولسون خاین و موحرورم تاینماقلا محکمه‌یه جلب اولمالیدیلار. بیز دادسیتان و قانون موجیبینجه صلاحیتدار مقاملارین نظرنی بو جیدی و بؤیوک اوغورلوق و خیانته جلب ائدیریک. وزارت کیشورین باباسی دا شهر انجومنلرین ایستیفلالینی یوزا بیلمز. اگر صلاحیتدار مقامات بو قولدور موسستید عونصورو محکمه‌یه جلب ائتمگه فؤوریتله تشیوت ائتمزسه اوندان داها صلاحیتلی اولان خلق اؤز حوقوقوندان مودافیعه ائدر. فیضولباشیلار آنلاسنلار کی، بو آسانلیق ایله بؤیوک بیر شهرین حوقوقونو پایمال ائتمک اوجوز باشا گلمز. «فرخ» ون نقشه‌سینی ایجرا ائتمک بو ساده‌لیک ایله باش توتماز. شهریمیز اؤز ایشلرینی ایداره ائتمک اوچون انجومن اینتیخاب ائتمیش، نزاکت مابیل لیغی الدن وئرمه‌یب بو گونه‌دک اونون ایشه باشلاماسینا منتظر اولموشدور. موسستیدلر، مورتعلر و خاینلر و خاینلر الینده اولان وزارت کیشور ایسه کجدار مریض واسطیه‌لر ایله ایتلاف وقت ائدیپ، آخیرده گؤنده‌ردیگی توحفه، قانونونی یوزماق و خلقین حقینی پایمال ائتمکدن عیبارت اولموشدور. بونو نظره آلیب مرکزی کومپته‌میزین فعالیتده دوام ائدن عومومی ایجلاسیندان جیدی صورتده قانونی شهر انجومنی‌نین تشکیلینی تقاضا ائدیریک. قوی تهران بیر دفعه اؤز تکلیفینی دوشونوب بو کیمی فیضوللوقلارین آذربایجاندا باش توتما یا جاغینی یقین ائتسین «پ».

بو مقاله آبان آپی‌نین ۱۸- ده یازیلیمیشدیر. مقاله‌نین لحنی ایثبات ائدیر کی، فیرقه سون درجه قودرت و ایقتیدارا مالیک اولدوغو حالدا حؤکومت مامورلاری فؤوق‌العاده بیر صورتده ضعیف و پنچار اولموشلاردیر. اون سککیز آبان ایله ایگیرمی بیر آذر آراسیندا بؤیوک بیر فاصیله اولمادیغینی نظره آلساق آیدین صورتده احساس ائدیریک کی، فیرقه‌میز نه میقیاسدا اؤزونو داها بؤیوک قدملر گؤتورمگه آماده ائدیپ و گؤتورمک ایسته‌دیگی قدملرین مووفقیتمینی ده یوزده یوز تاملین ائتمیش‌ایمیش. بو مقاله‌دن ایکی گون سونرا یعنی آبان آپی‌نین ۲۰- ده همان روزنامه‌ده بئله بیر مقاله‌یه یئنه‌ده تصادوف ائدیلیر.

ایکینجی دؤورهنین شوعارلاری

بو عونوان آلتیندا قلمه آلبان مقاله‌نین نهایتینده بئله یازیلیر:

((«بو گونکو شوعارلاریمیز انجومنلرین تشکیلی و اون بنشینجی مجلس سنچگیلری‌نین سریع بیر صورتده باشلانماسیدیر. بو ایش بؤیوک سیاسی بیر ایشدیر. او، فیرقه‌نی خلق ایله یاخینلاشدیریب، اونون حقیقی

رهبری مقامینا یئتیره بیلن بیر ایشدیر. هئچ بیر سیاسی فیرقه تک اؤز عوضولری نین ایله ایسته دیگینه نایل اولما بیلمز. داها آرتیق خلق ایشلرینه قارشیب خلقین آرزولارینی داها دا گئنیش داییره ده آنلایب اونلارین عملی اولماسینا چالیشارسا، او فیرقه خلقه داها یاخینلاشیب، اونون بیتمز- توکنمز قودرتیندن ایستیفاده ائده بیلر.»

«ایکینجی دؤوره ده فیرقه ایشچیلریمیزدن بونو طلب ائدیریک.»

«بؤوک میتینقلر و گئنیش کونفرانسلا واسیطه سیله انجومنلر و مجلس اینتیخاباتی نین معناسینی آنلادیب و اونلاری بو یولدا موبارزه یه حاضرلاماقدان عیبارتدیر.»

«بیر سؤزله قورولوش دؤوره سی خاتیمه تاپیب و تبلیغات و عمل دؤوره سی باشلانمیشدیر. بو گوندن اعتبارن فیرقه سیاسی قودرت کسب ائتمک یولوندا موبارزه ائدیر. سیاسی قودرت انجومنلر و مجلس نوماینده لری نین آزدیخاه و دموکرات شخصلردن اینتیخاب اولونماسی سابه سینده کسب ائدیله بیلر. بونو هئچ بیر فیرقه عوضو اونودا بیلمز.» «پ»

بئله لیکله فیرقه حاضرلیقلاری حمله یه گئچیر، فیرقه دیلی اولان آذربایجان روزنامه سی اؤز لحنینی تمامیه دیشدیریب خلقی قیاما و عملی موبارزه یه چاغیریر:

«آذربایجان ثروتی آذربایجاندا قالمالیدیر» و «کارلار ائشیت سین، کورلار دا گؤرسون» عونوانلی مقاله لردن تمام معناسیله بؤوک نهضتین عملن باشلاندیغی آشکارا چیخیر. مخصوصن آخیرینجی مقاله ده آقای پیشه وری یازیر کی، ایش تبلیغات و مقاله ده دگیلدیر، مقاله لر فقط فیرقه فعالیتینی مطبوعاتدا اولان اینعیکاسی حساب اولونا بیلر.

بو دؤوره یعنی آبان آخیر گونلرینده فیرقه آرتیق موعین نقشه اوزره حرکت ائتمگه باشلیر.

آبان آیی نین ۱۷- ده تشکیل تاپان کومیتهمیزین عومومی ایجلاسی آرتیق سؤزدن عمله گنجمگی قرارا آلیر. بیر طرفدن فدایی دستهلری نین حمله سی او بیر طرفدن دؤولت تشکیلاتی یاراتماق وسیله لری تامین اولونور. نهایت ۲۱- آذر قیامی قطعی اولراق تعیین ائدیله ر. عومومی ایجلاسین قطعنامه سینده ایسه صریح بیر صورتده تهرانا موننتظیر اولمادان انجومن ایالتی و محلی اینتیخاباتی نین باشلانماسی قرارا آلینیر.

قرارلار

۱- فیرقه نین مشهور بیاننامه سی و بیرینجی کونفره سی نین اعلان ائتدیگی شوعارلاری عومومیتله ایراندا خصوصیه آذربایجاندا درین تاثیر باغیشلایب و دموکراتلیق جریانینی قوتلندیرمیشدیر. بونو عومومی ایجلاس چوخ شادلیقلا فئید ائدیله ر، شوعارلارین عملی صورتده باشلانماسینی قرارا آلیر. بو شوعارلار آذربایجان خلقی نین میلی موختاریتینی تامین ائتمک اوچون ایالت و ویلایت انجومنلری نین تشکیل و مجلس شورا اینتیخاباتینی تاخیره سالینماز صورتده باشلانیلماسی واسیطه سیله اولما بیلر.

۲- فیرقه قورولوش دؤوره سینده خاتیمه وئردیگی اوچون ایندی گئنیش تبلیغاتی ایشلره باشلایب خلقی فیرقه نین اطرافینا توپلاماق اوچون بؤوک بیغینجاقلا ر و میتینقلر تشکیل وئره بیلیر و بو میتینقلری ایداره ائتمک اوچون حاضرلانا فیرقه فعاللاری نین فعالیتیه گیریشمه لرینی تامین ائده بیلیر

۳- ایالت و ویلایت انجومنلری نین اینتیخاباتینی خلقین اؤز گوجیه باشلاماسی لوزومونو فئید ائدیله ر، کومیته یاخین بیر زاماندا بوتون آذربایجان خلقی آراسیندا اینتیخاب اولونان خلق نوماینده لریندن بؤوک بیر کونفرانس تشکیل ائتمه لیدیر.

۴- فیرقه یه یازیلانلاری تمامیه تشکیلاتا باغلاماق اوچون عوضویت ورقه لری چوخ تئز بیر صورتده پایلانمالی و مرکزی کومیته طرفیندن تهیه ائدیله ن تمیر واسیطه سیله حق عوضویتلری بیغماغا اقدام ائتمه لیدیر.

۵- جوانلار آراسیندا ایشلری مؤحکملىندیرمک اوچون بعضی مسول شخصلر تعین ائتمک تا جوانلار آراسیندا جیدی ایش آپاریب اونلاری گلهجک ایشلر اوچون حاضر ائتسینلر.

۶- کندلرده قانونسوز اولاراق کندیلرله هوجوم ائدن ژاندارملارین، عوموم جماعتی نین قوهه سیله قاباغی آلینسین.

همین بو تاریخده آذربایجان روزنامه سینده بو مقاله یه ده تصادوف اندیریک:

بۆیوک خلق ییغینجاقلاری

شهرلریمیزده ایالت و ویلايت انجومنلری تشکیلی و مجلس سئچگیلری نین باشلانماسی خصوصوندا بحث ائتمک اوچون بۆیوک خلق ییغینجاقلاری دعوت ائدیلیمیشدیر. بو ییغینجاقلاردا خلقیمیزین دوغما رهبری اولان فیرقه تشکیلاتی نظارت ائدیر. آدیغیمیز معلوماتا گۆره قصبه و کندستانلاردا بو ییغینجاقلار نظره چارپماقدادیر.

بونولا آذربایجان خلقی اؤزونون دیری بیر میلت اولدوغونو ثبوت ائتمکده دیر. تهران حؤکومتی نین جاهیل و نادان مامورلاری فیرقه تشکیلیندن سونرا اونون کندلرده قول- بوداغینی کسمک اوچون اینسانلیغی تحقیر ائدن وحشیانا تدبیرلرله ال ائدیلا. خوشبختانا اونلارین تشبوتو فیرقه میزین خیرینه تمام اولوب، کند جماعتینی بیزه یاخینلاشدیریر و بو واسیطه ایله فیرقه میز داها سریع بیر صورتده کندلرده کۆک سالماغا دوام ائدیر.

دوغرودور کی، یوزلر ایله کند زحمتکشلری ژاندارم طولوموندن داغلاردا یاشاماغا مجبور اولموشلار. یئنه ده دوغرودور کی، اهل و عیالینی گۆتوروب فیرقه میزین قاپیلارینا پناه گتیرن کندیلرله بۆیوک کۆمکلیکلر ائده بیلمه میشیک. لاکین کندلی دوشونوب انلامیش کی، اونون فلاکت و بدبختلیگی مووقتیدیر. ایالت و ویلايت انجومنی وجودا گلیرسه بو کیمی جینایتلرله چوخ تئز بیر زماندا خاتیمه وئریله بیلر. اونا گۆره ده کندلی ده وار قوهه سیله بو ایشین چوخ تئز بیر زماندا باشلانماسینی طلب ائدیر.

بیز بیلیریک کی، خلقیمیزی اسارتده ساخلایان مورتجع قوهه لر وار گوجلری ایله اونون بیر میلی تشکیلات اطرافینا توپلانماسی نین قارشسی سینی آماغا چالیشماق ائتمکده صرف نظر ائتمیه چکلر. لاکین فیرقه میزین گۆتوردوگو دوزگون و متین خط حرکتی سایه سینده اونلارین آرزولاری اوره کلرینده قالیب اومیدلری یاسه موبدل اولماقدادیر.

ایندی بوتون آذربایجاندا ایکی جریان وجودا گلیمیشدیر: بیرى خلقی اوزوب، بوغوب، مال- مکت کسب ائتمک ایسته یین دؤولت مامورلاری، دیگری ایسه آزادلیق، دمورکراسی اوصولونی عملی صورتده دیرلتمگه چالیشان میلی قوهه لر، بیرینجی جریان طولم و بیدادگریگه دایاندیغی اوچون گوندن گونه ضعیفلیشیب مئیداندا چیخیر. ایکینجی ایسه اینسانلارین سعادت و خوشبختلیگینی تامین ائتمک یولوندا آپاردیغی قهرمانانه مباریزه نتیجه سینده قوت و قودرت کسب ائدیب، ایرلی گئدیر و خلقی اؤزونون اطرافیندا تولاماقلا گلهجک میلی قودرتین بیناسینی مؤحکملىندیریر.

بۆیوک میلی حرکت آرتیق باشلانمیش آزادلیغی تامین ائتمک یولوندا مئیدانا قویولان شوعارلارین ایجراسی وقتى گلیب چاتمیشدیر. ایندی آرتیق تۆهمت و ایفتیرالارا قولاق آسان یوخدور، ایکی آک یاریملیق جیدی فعالیت بۆهتان دئینلرین سیماسینی آشکارا چخاریب فیرقه میزین گۆتوردویو یولون دوغرو بیر یول اولدوغونو ایثبات ائتمیشدیر.

ایندی هامی بیلیر کی، دمورات فیرقه سی دوشمنلرین دئیکلری نین خیلافینا اولاراق ایران ایستقلال و تمامیتی نین نفعینه چالیشان بیر فیرقه دیر. ایندی دوست و دوشمن انلامیشدیر کی، میلی موختاریت تجزیه دگیلدیر. کیمسه آذربایجانى ایراندا آیرماق ایسته مز. اونو بو، یا باشقا بیگانه یه ساتان یوخدور. بو سؤزلرین هامیسی آزادلیغی بوغماق اوچون مورتجعلر طرفیندن مئیدانا آتیلان خایانه تۆهمتلردیر.

آذربایجان خلقی چوخ ساده و طبیعی صورتده اؤزونون سیاسی، ایقتیصادی و ایجتیماعی ایشلرینی ایداره ائتمک ایسته ییر. اؤز قولونون گوجیه اؤز میلیتی نین اؤزونه ترقی و تکامل یوللارینی اچماغا چالیشیر.

بوتون آذربایجانى بوروموش میتینقلر، ییغینجاقلار و ایجتیماعلارین هدفی ایسه بودور. بو وقته قدر آزادلیق، بیرلیک و دموراتلیق باره سینده دادلی سؤز چوخ دانیشیلیب و شیرین وعده لر چوخ وئریلمیشدیر. خلق ایندی سؤزه اینانا بیلیر. او، چوخ حقلی اولاراق عمل ایسته ییر. بوگونه قدر جور به جور آدلار ایله اورتایا چیخان فیرقه لر ایسه خلقه عمل نیشان وئره بیلمه میشلر. فیرقه میز ایسه بۆیوک شوعارلاری عملی ائتمک ایسته ییر، میتینقلردن مقصد بودور.

خلق چوخ آچیق بیر صورتده ایالت و ویلايت انجومنلرینین تشکیلینی طلب ائدی. قانون اساسیمیزین پوزولماسینا یول وئرمه مک اوچون ۱۵- جی مجلس سئچگیلرینین باشلانماسینی تقاضا ائدی. بو ایشه رهبرلیک ائتمگی فیرقه میزدن گۆزله بیر.

ایندی آذربایجاندا دوام ائدن میتینق و نوماییشلرین معناسی بودور.» پ.

بئله لیکله بوتون آذربایجان خلقی آیاغا قالخیر، کندلر، قصبه لر و شهرلرده ۱۰- مین، ۲۰- مین و ۵۰- مین نفرلیک میتینقلر تشکیل اولونوب کتبی صورتده قرارلار چیخاریلیر و بو قرارلاردا دموکرات فیرقه سیندن فؤوری صورتده ایالت انجومنینین تشکیلی و میلی موختاریتیمیزین تامینی طلب ائدی. خلقین اکثریتینی تشکیل ائدن بو ییغینچاقلار اؤز ایشلرینی قطعنامه ایله محدود ائتمه ییب عمله گنجیریر و حقلرینی آماق و دئدیکلرینی حیاتا گنجیرمک اوچون نوماینده لر اینتیخاب ائدیپ تبریزده تشکیل اولونان کونقره به گۆنده ریرلر.

بو واسیطه ایله آذربایجاندا بؤیوک خلق کونقره سی تشکیل تاپیر. کونقره آبان آیی نین ۲۹- دا سحر ساعات ۱۰- دا تبریز شهرینین شیر خورشید صحنه سینده سردار میلی ستارخان قارداشی نین سینی ریاستی ایله ایفتتاح اولونور.

ان قدیم موجهیدلردن آقای «سعید دیوان» آذربایجان آزادیاھلاری نامیندن کونقره نی تبریک ائدی.

سونرا آذربایجانین آیری شهرلریندن آخیب گلن نوماینده لر حرارتلی و آتشین سؤزلرله کونقره نی سلاملا دیقدان سونرا بیرینجی جلسه تبریکلره و اعتیبارنامه کومیسسیونون گوزارشینه حصر ائدی. گون اورتادان سونرا آقای پیشه وری عومومی وضعیتیمیز و کونقره نین وظیفه سی حقیقده موفصل بیر نطق ائدی. اونون نیطقی سککیز یوز نفردن تشکیل تاپمیش خلق نوماینده لری طرفیندن دفعه لر ایله آلفیشلانیر، بئله لیکله نوماینده لر فیرقه میزین سیاستینه ایناندیقلا رینی ایثبات ائدی. لر.

آقای پیشه وری نین نیطقی ایسه بو جومله لرله قورتاری:

«بیز آرتیق اؤزوموزو ایداره ائتمک ایسته ییریک. بیز آذربایجانلی ایراندان آیرماییب فقط آذربایجانین داخیلی موختاریتینی ایسته ییریک.

آذربایجان هیندوستان دگیل، بورا آذربایجان دیر. اونون موشعشع تاریخی واردیر، بو میلّت دیریدیر. آذربایجان میلی تاریخه ستارخان، باقیر خان و شئیخ محمد خیابانیلر وئرمیشدیر. اونون ایفتیخارلی تاریخی واردیر. بیز میلی موختاریت صؤحبتی ائدی ریک، تاجاریتیمیزی، بهداشتیمیزی، ماعاریفیمیزی، پوست و تلفرافیمیزی و بوتون ایشلریمیزی خلقیمیز ایداره ائتمه لیدیر. آزادلیغی آلا رلار، اونو وئرمزلر. اگر بیزیم خلقیمیزین قاباغینا سیلاح ایله چیخسالار، قوی بو میلی کونقره اؤز میلی هئیاتینی دیفاع ائتمک اوچون جوانلاریمیزین سیلاحلی میلی قوه لرینی یاراتسینلار.»

(بوتون سالون آیاغا قالخیر، آراسی کسيلمه یین گورولتولو شورانگیز اوورا سسلری نچه دقیقه دوام ائدی.)

بو اوورا سسلری، بو آیاغا قالخماق ایسه، قیام و نهضتیمیزده خلقین حقیقی صورتده ایشتیراکی و حقیقت حالدا بو نهضتین باشلانماسی دئمک ایدی. میلی قیامین معناسی دا ائله بودور.

بو کونقره اؤزونون تاریخی موراجیعتنامه سیله ایرانین صلاحیتدار مقاماتینا و آذربایجاندا اولان خارجی دؤولتلرین نوماینده لرینه موراجیع ائدی. اگر بو موراجیعتنامه یه دیقت اولونارسا بیزیم بوگونکو سیاستیمیزین اساسینی تشکیل ائدیگی آشکارا چیخار.

موراجیعتنامه نین عئینی بودور: عونوانلار.....

بو ایل آبان آیی نین ۲۹-۳۰- جو گونلرینده تبریز شهرین شیر خورشید سالونوندا ۱۵۰- مین نفرین ایمضاسیله عوموم آذربایجان شهر و حومه لریندن توپلانان عومومی میتینقلر طرفیندن سئچلمیش یئددی یوز نوماینده لرین شیرکتی ایله تشکیل تاپان بؤیوک خلق کونقره سی اؤزونون دؤرونجو ایجلاسیندا ایتفاق آرا ایله اؤز طلباتی نین اساسی مساله لرینی آشاغیداکی ماده لرده قئید اولونان اعلامیه واسیطه سیله ایران مرکزی حؤکومتینه بیلدیرمگی قرارا آلدی:

«آذربایجان خلقی بوردا یازیلما سینا یئر اولمایان ساییسز تاریخی سیبلره و حادثه لره گؤره اؤزونه مخصوص میلیت، دیل، آداب- روسوم و ساییر خصوصیاتا مالیک دیر. بو خصوصیات اونا حق وئیر کی، ایرانین ایستقلال و تمامیتینی موراعات ائتمکله برابر بوتون دونیا میلتلری کیمی ائلاتتیک اعلامیه سی موجیبینجه اؤز موقدراتینی تعین ائتمک اوچون آزاد و موختار اولسون.

۲- کونقره آذربایجان خلقی نین ایرانین باشقا ایالت و ویلایتلریله اولان مدنی، ایقتیصادی و سیاسی رابیطه سینا نظره آلماقلا برابر، بو خلقین ایندیکی ایران دؤولتی نین تاسیسی حقیقده گؤستردیگی فداکارلیقلاری (واقیعین ایندیکی ایران دؤولتی آذربایجانلیلار واسیطه سیله تاسیس اولونموشدور) نظره آلیب هنجوجه ایله راضی دگیل اونون مشروع و قانونی تقاضالارینی کی، میلی موختاریتدن عیبارت دیر، ایرانین سرحدلرینه خلل گتیریب، اونون تجزیه سی اوزه رینده قرار وئرسین.

۳- آذربایجان خلقی وار قوه سیله ایراندا مشروطه شکلی آلمیش دموکراسی اوصولونون طرفدار دیر. آذربایجان میلیتی ایرانین تمام ایالت و ویلایتلری کیمی ایرانین مجلس شورای میلی سینا نوماینده گونده ره جک و عادلانه مالیات وئرمکده شیرکت ائده جک دیر.

۴- آذربایجان خلقی رسمن و علنن اعلان ائدیر کی، بوتون دونیانین دیری میلتلری کیمی (ایرانین تمامیت و ایستقلالینی گؤزله مکله برابر) اؤزونون داخلی ایشلرینی ایداره ائتمکدن اؤترو میلی حؤکومت یاراتماغا حق دیر. و او باجاریقی قدر ایرانین تمامیت و ایستقلالینی موراعات ائتمکله برابر آذربایجان دموکراسی و حاکمیت میلی اوصولی ایله ایداره ائده بیلر.

۵- آذربایجان خلقی آزادلیق و دموکراتلیق یولوندا بؤیوک زحمتلر چکیب چوخلو قوربانلار وئردیگینه گؤره ایستیر اؤزونون موختار حؤکومتینی حقیقی دموکراتلیق اساسی اوستونده قورسون. بونا گؤره ده کونقره طرفیندن تصویب اولونموش داخلی نظامنامه اوستونده اؤزونون مجلس میلی سینا اینتیخاب ائدیپ و لازیم گؤرور کی، آذربایجان میلی و داخلی حؤکومتی بو مجلسین نوماینده لرین آراسیندا اینتیخاب اولونوب اونون قاباغیندا مسول اولسون.

۶- آذربایجان خلقی نین اؤز میلی و آنا دیلینه مخصوص علاقه سی وار دیر. اؤزگه دیلین تحمیلی، اونو ترقی و تمدون کروانیدان دالی سالمیش و اونون میلی فرهنگ و ماعاریفی نین یولونو باغلامیش دیر. بو ناروا تحمیلین قاباغینی آلماق و آذربایجان ترقی سینا لازیم گلن بوتون وسیله لر و یچودا گتیرمک اوچون آذربایجان خلقی نین میلی کونقره سی هئیات میلی به دستور وئیر: چوخ تئز بیر زماندا آذربایجان دیلی نین بوتون دؤولت ایداره لرینده مرسوم و اونون تدریسینی تمام مدرسه لرده (ایسترد دؤولتی ایسترسه میلی) عملی ائتسین.

۷- یوز الی مین نفرین ایمضاسی و یئددی یوز نفر نوماینده نین ایشتیراکیله تشکیل تاپان میلی کونقره آذربایجان میلیتی نین ایراده سیله اؤزونو موسیسلر مجلسی اعلان ائدیپ، آذربایجانین داخلی ایشلرینی ایداره ائتمک اوچون ۳۹- نفردن عیبارت بیر میلی هئیات اینتیخاب ائده رک اولنارا ایختیار وئیر کی، میلتن میلی ایستکلرینی عملی ائتمک اوچون لازیمی تدبیرلر گؤروب، صلاحیتدار مقامات ایله موذاکیره به گیریش سینلر، عئین زماندا آذربایجان مجلس میلی سینا نین و هابئله مجلس شورای میلی اینتیخاباتینی ایجرا ائله سینلر.

آخیره کونقره ایران دؤولتی نین و دونیانین بؤیوک دموکراتیک دؤولتلری نین نظرنی یوخاریدا یازیلانلار جلب ائدیپ ایظهار ائدیر کی، بو مطالبین ایجراسی اوچون فقط تبلیغ و تشکیل واسیطه سیله ایقدام ائدیپ نیزاع داخلی و قارداش قانی تۆکمگه ایجازه وئرمیه جک، ولی اگر مرکزی دؤولت ایسترسه اونون و قانونی طبیعی حقیقی سیلاح گوجو و قهر- غلبه ایله اورتادان آپارسین او وقت ناچار هر قیمته اولورسا اولسون، اؤز حقوقوندا مودافیه ائده جک و تا بیر نفر آذربایجانلی قالانادک اؤز میلی موختاریتی اوغروندا مبارزه آپاراجاقدیر.

مجلس موسیسان (میلی کونقره) میلی هئیاته ایختیار وئیر کی، آذربایجانین موختاریتینی تامین ائتمک اوچون صلاحیتدار مقامات ایله علاقه به گیریش سین. مساله نی صولج و موسالیمت یولیه حل ائتسین، ولی میلی هئیات هنجوجه ایله آذربایجانین موختاریتی و میلی حؤکومتی حقیقده صرفنظر ائتمک و ایرانین تمامیت و ایستقلالینی یوزماق ایختیارنا مالیک دگیل دیر.

بیز آرزو ائدیریک کی، بوتون دموکراسی عالم بیلسین کی، دونیادا بیر میلّت واردیر کی، حاضر اولوب اؤزونون وار قوه سیله اؤز حوقوقوندا مودافیعه ائدیپ، آسیانین بیر گوشه سینده آزادلیق و دموکراتلیق بابداغینی قالدیریب ایسته بیر فقط اؤز کۆمگیله اؤزونون آزادلیغینی تامین ائتسین.

اومید ائدیریک ایرانین صلاحیتدار مقاماتی و بؤیوک دموکراتیک دؤولتلر بیزیم میلی منظوروموزون ایجراسی اوچون نؤوعبرورانه کۆمکلیکلردن کی، منشور اتلانتیک اونون اساسی اوزرینده قوبولموشدور، موضاییقه ائتمیه جکدیر. احتیارات فایقه ایله.

«(میلی کونقره) مجلس موسیسانین ریاست هئیاتی»

موراجیعتنامه دن داها جالیب- توجه، کونقره نین قرارلاریدیر کی، بیز تبلیغاتچیلاریمیزین ایستیفاده سی اوچون بورادا درج ائدیریک:

آذربایجان مجلس موسیسان میلی سنین قرارلاری

سه شنبه گونو، آبان آیی نین ۲۹- دا آذربایجان خلقی نین بؤیوک میلی کونقره سی، آفای پیشه ورینی عومومی اؤوضاع حقیقده وئردیگی معلوماتی موداکیره ائتدیکدن سونرا اشاغیداکی قرارلاری ایتفاق آراء ایله قبول ائدیر.

۱- بؤیوک دموکراتیک میلتلرین فداکارلیغی نتیجه سینده دیکتاتورلوق، زورگولوق و نژاد اوستونلویو تبلیغ ائدن قوه لرین ابدی اولاراق ییخیلدیغی و بوتون میلتلره اؤزونو ایداره ائتمک، اؤز موقدراتینا حاکیم اولماق ایمکانی وجودا گلدیگی حالدا، آذربایجان خلقی تمام معناسی ایله بیر میلّت کیمی آباغا قالخیب اؤز طبیعی و قانونی حقیقه، اؤز گوجو ایله مالیک اولماق ایسته بیر.

۲- خلقیمیز سوء تفاهم و توهملره یول وئرمه مک اوچون اوز موقدراتینی اله آلدیغی حالدا، اؤلکه میزین ایراندان ایریلماغینی اعلان ائدیر و بوتون ایران خلقلری ایله قارداشلیغینی حفظ ائتمگی اؤزونه وظیفه بیلیر.

۳- میلی کونقره آزادلیق دشمنلری نین ایفتیرا و توهملری نین ایندین قاباغینی آلماق اوچون آچیق و آیدین صورتده آذربایجانین ایراندان ایریلماسی و یا اونون ایری مملکته ایلحاق انتیشاراتینی جیدی صورتده تکذیب ائدیر.

۴- آذربایجان خلقی مشروطه اوصولونا صادیق قالیب، قانون اساسی نین دموکراتیک اصل لرینی ایجرا ائتمگه چالیشاجاقدیر.

۵- عومومی مشروطه قانونلارینی موراعات ائتمکله برابر آذربایجان خلقی اؤزونون داخلی ایشلرینی ایداره و میلی موختاریتینی تامین ائتمک اوچون قانون اساسیدان ایستیفاده ائدیپ، انجومن ایالتی تشکیلاتینی بیر قدر گئنیشلندیریب، اونا مجلس میلی آدی وئریب. ایران داخیلینده ایرانین تمامیت و ایستقلالینی هئچوجه خلل دار ائتمه دن، اؤزونون میلی حؤکومتینی وجودا گتیریر.

۶- بؤیوک خلق میتینق لری نین قرارینا گۆره خلق کونقره سی آذربایجان دموکرات فیرقه سی نین رهبرلیگی ایله، مجلس میلی و ویلایت انجومنلری و مجلس- شورای میلی انتخاباتی نین فؤوریتله باشلانماسینی قرارا آلیر.

۷- هر بیر میلّت اؤز موقدراتینا حاکیم اولماسی او وقت ایمکانپذیر اولایبیلر کی، او میلّت یاشادیغی اؤلکه نی ایداره ائتمک اوچون اساسی قانونلارا مالیک اولابیلسین. بیز چوخ یاخشوی بیلیریک کی، تهراندا تمرکز تاپمیش مورتلر خلقیمیزه بو ایختیاری وئرمیه جکلر. بلکه اؤز لرینی خاین ایراده لرینی خلقه و مملکته تحمیل ائتمک اوچون بیزیم قاباغیمیزا انگلر ده چیخارتماقدان گۆز بومماق ایسته مییه جکلر. اونا گۆره بؤیوک کونقره خلقیمیزین آرزو و طلباتینی عملی ائتمک اوچون جیدی قدم گۆتوروب، اؤزونو موسیسلر مجلسی اعلان ائدیر. میلی موختاریتیمیزی مؤحکم پایه اوستونده قورماق اوچون مجلس میلی وجودا گتیریر.

۸- طبیعی دیرکی سیاسی، میلی، ایقتیصادی و مدنی موختاریته مالیک اولمادان میلی موختاریت بوش سۆزدن عیبارت اولوب، قالار. بو نوقطه نظردن مجلس- موسیسان، میلی بیر حؤکومت یارانماسینی و موستقیم داخلی ایشلریمیزین بو حؤکومت واسیطهسی ایله ایداره ائدیلمهسینی تاخیرسیز بیر صورتده لازیم گؤرور.*

۹- مجلس میلی انتخاباتی قورتاریب، میلی حؤکومت رسمیت تاپان گونه دک، کونقره اؤز نماینده لریندن ۳۹ نفرلیک هئیات- میلی نامی ایله بیر هئیات اینتیخاب ائدیر و قبول ائتدیگی قرارلارین ایجرا سینی بو موقتی هئیاته تاپشیریر.*

۱۰- بو هئیات، مجلس میلی تشکیل تاپان گونه قدر آذربایجان خلقی نین میلی ایشلرینی ایداره ائده جک، مجلس میلی تشکیل اولان کیمی اونون وظیفه سی خاتیمه تاپمیش اولاجاقدیر.*

۱۱- مرکزده و شهرستانلاردا باشلانان اینتیخاباتی تامین ائتمک و هئیات- میلی نین امنیتی حیفظ ائتمک اوچون میلی کونقره به هر نؤوع تدبیر گؤرمگه گئنیش ایختیار وئریلیر.*

۱۲- میلی کونقره، دؤولت ایداره لری نین باشیندا دوران مامورلاردان میلی هئیاته تابع اولوب، اونون گؤستریشلرینه و نظارتینه ایطاعت ائتمگی طلب ائدیر و بونون خیلافینا رفتار ائدیپ، اؤزونو حاکیم مطلق گؤسترمک ایسته ینلرین تئزلیکله دؤولت ایداره لریندن ایخراجینی لازیم گؤرور.*

۱۳- میلی کونقره بوتون دؤولتی مدرسه لرده آذربایجان دیلی نین، مجبوری صورتده تدریس ائدیلمه سینی میلی هئیاته تاپشیریر و بو میلی وظیفه نی انجام وئرمگه مانع اولانلاری آذربایجان خلقی نین دو شمنی حساب ائدیپ، اولنارین ایرتیجاعی فیکیر و خاینانه حرکتلرینه مانع اولماق اوچون، جیدی تدبیرلر گؤرسون.*

۱۴- کونقره پلیس، ژاندارم و ارتش تشکیلاتی نین ترکیبینی پوزماق فیکیرینده دگیلدر. اولنار اؤز رسمی لیاس و درجه لرینی حیفظ و وظیفه لرینی انجام وئرمگه داوام ائدیبلر. لاکین اگر اولناری ایداره ائدنلردن، بیزیم میلی موختاریتیمیزین علئیه نه بیر ایش باش وئرسه، میلی هئیاته ایختیار وئریلیر کی، اولنارین خیانتلری نین قباغینی آلماق اوچون جیدی تدبیرلر گؤرسون.*

هئیات میلی

بوتون خلق طرفیندن گئنیش ایختیارات ایله اینتیخاب اولونان ۸- یوز نفرلیک بؤیوک کونقره، فۇوق العاده مونظم ولی گورولتولو گنجدی، دردلی دئشیلیمیش خلق نوماینده لری شدید احساسات ایله ایسته دیکلرینی دنمگده بیر- بیرینه سییقت ائدیپلر.

کونقره ده منیدانا آتیلان شوعارلار خلق حاکیمیتینی یاراتماق اوزرینده ایدی. جوشا گلن احساسات بعضن کونقره نی اساسی شوعارلاریمیزین چارچوواسیندان کنارا چکمک تمایولو ایجاد ائدیپدیسه، فیرقه رهبرلری فیرقه نین تاکتیکی اوزره یانلیش افکار و احساساتین قباغینی آلیب ایشی دوزگون مجرایا چکمگه مووفق اولوردولار.

مثلن قیرمیزی اینقیلابدان دانیشان بیر نوماینده نین یانلیش فیکیرینه آقای پیشه وری بئله جواب وئردی کی: «من گئچن گونکو شوعارلاری و ایسته دیکلریمیزی تکرار ائدیرم. بیز اؤزوموزو ایراندان موجزا بیلیمیریک. بیز مشروطه نی دیرلتمک ایسته بیریک. بیزیم دانیشان یولداشلاریمیزین بو مؤوضوعی موراعات ائتمگی لازیمدیر. بیزه دو شمنلریمیز جور بجور تۆهملر آتیرلار. مثلن تورکیه رادیوسو دئیر کی: تبریزده عوصیانچیلار ایداره لری ایشغال ائدیبلر.»

«بیزیم رادیو ایستگاهیمیز یوخدور کی، دونیا بیلدیرک کی، بونلار هامیسی موزخرف و ایفتیرادیر. بیز ایران ایستیفالینا علاقمندیک، بیز فقط آذربایجان میلی موختاریتینی آلماقدان اؤترو ایقدام ائدیریک و بو باره ده بیر نفریمیز قالدینجا قدر موباریزه دن یورولما یا جاغیق، ایندی دانیشانلاریمیز بو مؤوضوعی کامیلن موراعات ائتمه لیدیرلر.»

کونقره نین فعالیتیندن بیر نومونه اولماق اوزره اونون اوچونجو جلسه سی نین موذاکیراتیندان بیر قیسمتی بورادا درج ائدیبلر:

«آقای الهامی- مشروطه مملکتی مجلس و انجمنلردن تشکیل تاپار و بونلاری اساسلانديران موسيسان مجلسی دیر.

((بیزیم بو کونقره میزین اینتیخاب اولوب و تشکیل تاپماسی کی، عوموم ذریایجان میلیتی نین طرفیندن بیزیم مجلس موسيسانین وظیفه سینی داشیماق دئمک اولور. بیزیم بورادا حاضر اولان مؤحترم نوماینده لریمیز اؤز موهوم و آغیر وظیفه لرینه واقیف اولمالیدیر. نجه کی، بیزیم مؤحترم رهبریمیز آقای پیشه وری اؤز نیطقینده دئدیله: هر بیر فرد آذربایجانلی آیری بیر ایرانلیدان آرتیق ایران ایستیقلالینا و بایراغینا علاقمنددیر. من سؤزومو خلاصه اندیب دئییرم کی، بو کونقره ده بیز ائله تصمیملر توتمالی ییق کی، گله جک نسلیمیز بیزه نیفرت ائتمه سینلر و بیزه رحمت اوخسونلار. یاشاسین ایرانین ایستیقلالی! یاشاسین آذربایجانین حق موطالیاتی! (آلایشلار)

«سونرا آذربایجان دموکرات فیرقه سی نین مرکزی کومپته سی نین عضوو و قوجامان رهبرلریمیزدن آقای شبستری به سؤز وئریلدی.»

((آقای شبستری- ایران کیمی ساحه سی و یئری بؤیوک اولان بیر مملکتده ۲۰۰- میلیون قدر نوفوس یاشایا بیلر. ایراندا عدالت سیزلیگین نتیجه سینده ۱۰ و یا ۱۵ میلیوندان آرتیق نوفوس یوخدور، قیرخ ایل قاباق ایراندا آذربایجان میلیتی قیام اندیب و ایران میلیتی اوچون آزادلیق آلدی. او مؤوقعه ده آزادلیق مرکزی آذربایجان ایدی، اوندان آلینان آزادلیق و مشروطیت بیز اندازه دیری اولوب، خلقیمیز اوندان بیز اندازه ایستیفاده ائتمگی بیلیردیله. اوندان سونرا کی، مشروطه و آزادلیغین البته رنگی دییشیلدی کی، ایستیبدا دؤوره سیندن داها آرتیق خلقه طولم و فیشار وارید اولدی. شهریره قدر میلتیمیز پهلو کیملرین و اونون دؤوره سینده بیغیلان جوجه دیکتاتورلارین نهایت فیشاری آلتیندا یاشایردیلار. شهریردن بو طرفه پهلو طرفدارلاری مملکتی وئران و میلیتی اسارته چئوریب امنیتیمی میز گؤرورسوز کی، نه فلاکت حالینا سالدیله.»

«دموکرات و آزادیاخه خلقیمیز دؤرد ایل شهریردن سونرا اینتیظار حالیندا یاشایب و بیز نتیجه آلامدیقلارینا گؤره اول بیرینجی دموکرات فیرقه سی نین بیانیه سینی وئردیلر، بوگونکو گون ده اؤز حق لرینی طلب ائتمکدن اؤترو خلق کونقره سی تشکیل اولوب و خلقیمیزین آرزولارینی عملی ائده جکدیر.» (آلایشلار)

«آقای افتخاری - سردرود نوماینده سی: مؤحترم آقار، ۴۸- کندی ۳۶- مین طرفیندن سیزه سلام یئتیریب و خلق کونقره سین تبریک ائدیرم. ایران اینتیخاباتی نین اولی غلط اولموشدو. میلت مجلسینده قند، شکر، یومورتا، بیئرآلما، لاستینق آلئوری اولماز. مجلسده میلت قایغوسو چکن اشخاص لازیمدیر. بونلار اؤزلری ده بیلیرلر کی، غلط ایشله ینلر همان نوماینده لرین ده عملیاتی نتیجه سینده دیر کی، زاندارملارین توفنگ قونداقلاری بیزیم باشلاریمیزدان یاغیر. بیز ایرتیجاعین بو طولومکار حؤکومتی نین جینایتلرینه سون قویوب اؤز ایالت و ویلایت انجمنلریمیزی ویجودا گتیره جه بیک.»

«خلیل آذر- ملک کندی طرفیندن: ملک کندی و اونون حؤومه سی طرفیندن بو کونقره به آتشین سلام عرض ائدیرم. بیز قانون اساسی نین ایجرا اولونماسینی ایسته بییریک. ایرتیجاعی دؤولت آذربایجان میلیتی نین یخه سیندن الینی چکسین. بو فجایع و طولوملرین رفعینی بو خلق کونقره سی نین چیخاردیغی قرارلاریندا گؤزله بییریک. ملک کندیده نجه گون قاباق اؤلدورولن ۲۰- یاشیندا بیر جوانین اینتیقامین و اونون قاتیللری نین میلی محکمه به وئریلمه سینی بیز بو کونقره دن ایسته بییریک.»

«یاشاسین ایران ایستیقلالی! یاشاسین آذربایجان میلیتی نین گله جک سعادت و خوشبختلیگی!»

«آقای یزدانی- خوی نوماینده سی، قوجا آروادین آقای پیشه وری به گؤندردیگی بیر جوت جوراب باره سینده صؤحبت اندیب او قوجا آروادین تاپشیریقلارینی ایظهار ائدی.»

«او قوجا آرواد دئدی کی، سیزین رهبریزدن خاهییش ائدییریک او زاندارملارین طولوموندن بیزی و بیزیم بالالاریمیزی خیلاص ائتسین. خاتیمه ده علاوه ائدی: یاشاسین آذربایجان خلقی نین میلی موختاریتی.»

«آقای پیشه وری، قوجا آروادین جوراب گؤندرمه سینی تذکور وئریب دئدی: من ایفتیخار ائدیرم بو جورابی آذربایجانین گله جک موزه سینه گؤندریب و آذربایجان آنا- باجیلاریمیزین احساساتینی دیریلدک، قوی گله جک قیزلاریمیز، میهن دیس و دوکتور قادینلاریمیز ساوادسیز خوی باجیلاریمیزین توحفه سینی گؤروب و اونون احساساتیندان سرمشوق آلسینلار.»

اردیبل نوماینده لریندن آقای جودت صؤحبت ائدیله.

«صفویلرین امانگاهی باره سینده کی، کدوک- ده ۳۰۰- ایلدن قاباق دوزه لییدیر و ایرانین بدبخت و وئران حالدا قالماسینا ایشاره ائده رک اوچ گون کدوکدا قالمالارینی دئدیله. آذربایجان میلیتی تمام اؤز دردلرینی بیلیرلر و بو کونقره دن فقط عمل گؤزله بییرلر. من آخیره دئییرم یاشاسین ایران و آذربایجان!»

«آقای فتاحی- مشگین نماینده‌سی دئدیله، صمیم قلبله بو کونقره‌نی تبریگ ائدیلم. بیزیم آذربایجانین ناموسلو اوغلو مرحوم دوکتور ارانی دئییر: بیر میلّت یاشاماغینا گۆره اؤز ایجتیماعی موحیطینی ایطلاعه ائتمگه مجبور دور. بیزه ماعاریف، بهداشت لازیمدیر، بیزه فیرقه لازیمدیر کی، میلّیمیزین احتیاجاتینی تامین ائتسین. من بئله خیال ائدیلم کی، آذربایجان میلّتینه ایندی مجلس میلی، انجومن ایالتی و ویلایتلردن افضل و لازیمراقدیر. من دئییرم یاشاسین آذربایجانین ایگیت جوانلاری کی، اؤز میلّتینی ایسته‌بیر فلاکتدن نجات وئرسین.» (آلغیشلار)

«آقای اسحق- ماکو نماینده‌سی: سلام یولداشلار (آلغیشلار) خوشوقتم آذربایجان آزادیاھلار ایله بیر جلسه‌ده شیرکت ائدیلم. بئقولی سعدی: سر که نه در راه عزیزان بود بار گرانیست کشیدن بدوش باش گرک میلّت یولوندا گئتسین. میلی حؤکومت باره‌سینده دانیشدیله، حضرت علی‌نین کلاملاریندان دئییب و نتیجه آلدیلار کی، آدام اؤز پنجه‌سی سابه‌سینده اوچالا بیلر. وقت قورتارماسینا گۆره آقای اسحقین سؤزونه خاتیمه وئریلدی.

آقای خرم‌دل- کبریت‌سازی نماینده‌سی: انجومن ایالتی و ویلایتی مرکزدن آیریلماق دگیل. بیز مجلس شورایا دا نماینده گۆنده‌ره‌جه‌بیک و قطع رابیطه ده مجلسدن ائتمیریگ. ولی منیم نظریمه انجومن ایالتی و ویلایتی بیزیم دردلریمیزه چاره انده بیلمز. آخیره دئییرم: یاشاسین آذربایجانین میلی مجلسی! بیز اؤز میلی مجلسیمیزی اچمالی‌بیق.

آقای خورشیدی- منیم سؤزوم دوشمنلریمیزه خیطابدیر. بیز ایران‌دان آیریلیمیه‌جاییق. ایران بیزیمدیر و بیز ده ایرانین. ولی انجومنلر قانون اساسیده یازیلان ماده‌لردندیر. دؤلتین میلّته تکیه‌سی اولماسی لازیمدیر، بیزیم دؤلتیمیزین ابدن میلّت تکیه‌سی بوخدور. یاشاسین ایران ایستیقلاللی و آذربایجانین دموکرات فیرقه‌سی!

آقای پیشه‌وری: بو جلسه میلّت کونقره‌سیدیر. بو کونقره ده فقط قرار و تصمیم آیینمالیدیر. بو کونقره ده ژاندارم سرنیتزه‌سیندن مظلوم اولانلار ایشتیبراک ائدیله. تورکیه رادیولاری‌نین تۆهمترینه باخماییب بو کونقره آذربایجان میلّتی‌نین آزادلیغینی آلماق ایسته‌بیر. بیز گۆرک بیزیم شوعارلاریمیز دوزدور یا بوخ، گۆرک بیزه موختاریت لازیمدیر یا بوخ، بورادا کارگر و کندلی اؤز سؤزلرینی دئییه بیلیرلر ولی مجلسیده بیزیم وکیللریمیز قویون کیمیدیرلر، بیزیم کادریمیز وار و بو جلسه اونو ایثبات ائدیر، گونون جریانلی رهبرینی یارادار.

آقای زمانی - هشتروود ماحالی طرفیندن تبریگ عرض ائدیلم. انجومن ایالتی و ویلایتی عوضینه مجلس میلی لازیمدیر. یاشاسین ایران و آذربایجان. (آلغیشلار)

آقای پینه- حسن علی خیراللهی شمس تبریزی‌نین شعرینی اوخودو و پیشناهاد ائله‌دی کی، بو ایستیب‌داد موحسمه‌سینی گولوستان باغیندان گۆتورسونلر. بیزه موختاریت لازیمدیر. بیز اونو آلا بیلیرک و بیزه مانع تۆره تمک اولماز.

آقای سعیدی اورومیه نماینده‌سی تبریگ و سلام عرض ائله‌دی، موختاریته راجع دانیشدیله و دئدیله: بیز ائومیزی اؤزگه‌دن یاخشی ایداره انده بیلیرک. بیزه تۆهمت و ایفترا دئینلرین نظری فقط آذربایجان میلّتینی بوغماقدیر. من اؤزوم افشار طایفاسیندانام، آذربایجان دپلینه راجع صؤحبت ائله‌دیله، من بو عقیده‌ده‌بیم کی، آذربایجان اؤزونو ایصلاح ائندن سونرا ایرانلی دا ایصلاح ائله‌سین و ایرانلی بیر آبرومند مملکت ائله‌سین. آذربایجان ایرانین باشیدیر، یاشاسین آذربایجان و موختاریتیمیز!

آقای بیریا - مؤحترم نماینده‌لر و کارگرلر ارسباران طرفیندن منه سیفاریش ائدیله کی، بو کونقره‌نی تبریگ ائدم. صفوی کیمی فرماندارلار و دوکتور قاسم خان کیمی کثیف عونصورلرین ظالیم پنجه‌لری آلتیندا آرادان گئدن ارسباران زحمتکشلری طرفیندن بو عظمتلی کونقره‌نی تبریگ ائدیلم. سونرا آقای بیریا پنه‌پی‌نین پیشناهادینا گۆره ده قدیم بیر شعری اولان (شاه قاچیر ها) شعرینی اوخودو: «دوزدور اؤلوه دالینجا دانیشمازلار آما او مرحوم باشیمیزا ائله بیر اویون گتیریب کی، قیامته تک یادیمیزدان چیخمایاجاق.»

هلال ناصری - مجلس موسیسان بیزیم اساس- مشروطه‌میز دیر. سیز اونا اهمیت وئریلم. بودا مجلس موسیسان کیمی جلسه دیر و سیز ۵- میلیون نوفوسون نماینده‌سی‌سینیز، سیزه من پیشناهاد ائدیلم بو مجلس موسیسان، انجومن ایالتی و ویلایتی عوضینه مجلس میلینی تشکیل وئرسین، بیزه آزادلیق وئرمه‌بیلر، اونا گۆره [کی،] اوندان موختاریت ده وار. بیز بورادا گرک قطععی تصمیم آلاق و کندلیله بزازین مساله‌سینی دئدیگه جماعات گولدرلر. یاشاسین کونقره‌میز! موسلج قونشولاریمیز کوردلردن بیزه نماینده وارید اولوب ولی موتاسیفانه قاردا - سوپوقدا مریض اولوب مریضخانادا یاتیلار و او نماینده آقای داوودی دیر کی، نوبری‌نین وسیله‌سیله تبریگ دئییرلر.

آقای نوبری - آقای حاجی مصطفی داوودی کوردلر طرفیندن بیزه نواینده گلوب و بیزه سۆز وئریلر کی، تمام قول و شرافتله هر دقیقه آذربایجانا هر پی آمد اوز وئیرسه بیزلرده اونا کۆمک ائتمگه حاضیریق. (اوزون آلقیشلار)

چشم آذر- ۳۹ ایل اول انجومن ایالتی و ویلایتی ایراندا تشکیل اولوبدور. بیز بو مجلسی، میلی مجلس آدلاندیراق، آذربایجانین موختاریتینی تامین ائتمک اوچون آذربایجانین میلی سیلاحلی قوهه سی اولسون. (آلقیشلار)

آقای داوودی اؤز میلی دبلینده یعنی کورد دبلینده دانیشماق ایسترکن آقای پیشهوری دئیلر: چوخ خوشحالیق بویرون دانیشین. آقای داوودی دانیشماغا باشلادیلار. (اوزون آلقیشلار)

آقای نوبری: آقای داوودی نین فرمایشاتینی ترجمه ائدیرم- دئیهرک ترجمه یه باشلادیلار: اؤزونو و یولداشی میرزا مناف کریمخانن موخاریفلیک ائتدیلر. «بیز ایرانلی بیق و ایران تجزیه سینه ده راضی دگیلیک. بیز دؤولت مامورلاری نین طولوموندن و فیشاریندان مجبور اولوب میلتیمیزی آزاد ائتمک اوچون، کوردوستان دموکرات فیرقه سی آذربایجان دموکرات فیرقه سی ایله برابر تشریک مساعی ائتمک اوچون همیشه همفیکر اولاجاقدیر.»

آقای پیشهوری: تهران حؤکومتی ایشی بیر وضعیتیه سالیب کی، کونقره میز گرک جیدی قدماتر گؤتورسون. تهران حؤکومتی عوض-اینکی آذربایجان میلتینه روجوع ائله سین خاریجی مقاملارا موتوسیل اولور. آذربایجان مساله سی تیززده حل اولونمالیدیر، بیر میلت اؤز حقینی دیرلتمگه گرک قادیر اولسون.

لندنده، تورکیه ده آذربایجان موقدراتی حل اولماز. فقط بیزیم ایشیمیز آذربایجاندا و بو کونقره ده حل اولما بیلر. بیز موتفیق دؤولتلر ایله دوستوق ولی نجه کی اونلار اؤز ایشلرینه دایر هئچکسه دخالت ایختیاری وئرمزلر بیزده هئچکسه ایختیار وئرمیریک کی. بیزیم ایشلریمیزه دخالت ائله سینلر. بیزیم احتیاجیمیز تک دیل دگیل. بیز ایقتیصادیات، ماعاریف و صنایع و باشقا جهتلردن ده احتیاجاتیمیز واردیر. بیز آذربایجان آدی داشینیان میلتین موختاریتینی کی، زنجان و همدان اطرافی دا اونا شامیلدیر، ایسته بیریک. بیز قاشقایی و مشهده یاشایان آذربایجان دیلی دانیشانلارا عایید صؤحبت ائتمیریک. منیم اؤز ائیومه علاقه وار و بو ائیون ده ایداره اولونماسی، قیزدیریلماسی، آغاریلماسی و پنجره سی نین دوزه لمه سی اؤز عؤده مه دیر. بیز ایسته میریک بیزیم ائالاریمیزین قییرلری اوستونده خاریجیلر گزیب و بیزه حاکیمیت ائتسینلر. سیز هر آد قویوسوز قویون، بیز ائله مجلس دوزه لتمه لی بیق کی، آذربایجانلیدان اولسون. مورتجیلرین تانک- توپلاری گرک بیزیم جنازه لریمیزین اوستوندن گنجیب و بیزیم آزادلیغیمیزی اوندان سونرا پوزسون.

ایندی پیشناهاد وارکی، ۵- نفرلیک بیر کومیسسیون اینتیخاب اولوب قرار چیخارتسین و گون اورتادان سونرا قرارلاری کونقره یه وئرسینلر. منیم فیکریمجه ۳- قرار اولمالیدیر:

- ۱- مجلس اینتیخاباتینا موراقت ائتمک،
- ۲- دنیا دؤولتلرینه و ایران خلقینه مخصوصن آذربایجان خلقینه ایسته یگیمیزی خبر وئرک،
- ۳- گله جک مجلسین یا انجومنین نیظامنامه سی و نجه اینتیخاب اولاجاغی و وکیللرین حسابی و محلی گرک بورادا تعیین اولسون. موستقیمن بیر میلیون یاریم خلق بو کونقره ده شیرکت ائدیلر. بو کونقره آذربایجان میلتی نین ایراده سیدیر. بورانین چیخاردیغی قرارلار آذربایجان میلتی نین قرارلاریدیر. گرک نهایت دیقت اولونسون کی، بیزیم گرک بیر میلی کومیته یا هئیات اولسون، هر بیریندن مودافیه ائتمگه و ایشکالاتی رفع ائتمک لازیمدیر. سونرا مجلسلره گئدن نواینده لریمیز خلقیمیزه خبر وئرسین، بیز دئدیکلریمیزی مؤوقع عمله قویمالی بیق. آیری ایش لازیم دگیل. بیر ده اینتیخابات مساله سیدیر.

قرارلاری یازماق اوچون بنش نفرلیک بیر کومیسسیون اینتیخاب ائدیلدی. سونرا کورد نواینده لرین تریک جواینی آقای پیشهوری وئریب دئدیلرکی، کوردلر آذربایجانیمیزین بیر عایله سیدیر. بیزله اونلارین آراسینا نیفاق سالماسینلار. آقای قاضی محمده و کورد میلتینه بیزیم سلامیمیزی بییرین.

بئله لیکله خلق کونقره سی مجلس موسیسانا چئوریلیب گله جک نهضتیمیزین پایاسینی قویموش اولدوق.

مجلس میلی میز

بؤیوک خلق کونفرهسی خاتیمه تاپان کیمی، بیلافاصله آذربایجان مجلس میلی سی اینتیخاباتینا حاضرلیق باشلاندى. هئیات میلی طرفیندن اینتیخاب اولونان نوظار هئیاتی، آقای قیامی نین ریاستی آلتیندا موعین پروفرام اوزره ایشی اله آلدی.

آذربایجانین هر بیر یئرینده بنش گونون مودتینده ایش باشلانیب خاتیمه تاپمالی ایدی.

فیرقه ساده بیر صورته بو اینتیخابات موباریزه سینی تشکیل ائتدی. هر یئرده کومیتهلر و اشخاص طرفیندن نوماینده لیگه کاندیدلر گؤستریلدی. فیرقه نین تبلیغات و تشکیلات قودرتی او اندازه ایدی کی، کیمی ایسته سه ایدی اینتیخاب ائده بیلردی.

بونولا بئله اینتیخابات آزادلیغینی نظرده توتاراق فیرقه عوضو اولمایان اشخاصا دا ایجازه وئردی کی، اؤزلرینی کاندید گؤسترسینلر. حتا فیرقه عوضولرینه ده دستور وئریلدی کی، ایناندىقلاری بيطرف کاندیدلره ده رای وئرسینلر.

مجلس میلی میزین اینتیخاباتی بؤیوک سیاسی بیر ایقدام ایدی. بیز ایللر بویو آپاریلان چوروموش اوصولو بیر دفعه لیک کنارا آتیب یئنی نظامنامه اوزره دموکراتیک بیر سئچگی ایجرا ائتدی.

بو سئچگیده عموم خلقین ایستر قادین، ایستر کیشی اولسون شیرکت ائتمه سینی همان نظامنامه مووچیبینجه تامین ائتدی.

خلقى حق و ایختیاردان محروم ائتمک اوچون او وقته قدر مرسوم اولان پول، تهديد و تطمیع ایمکانینی اورتادان قالدیردی.

دؤولت مامورلاری نین الینی اینتیخاباتا قاتماغا ایمکان وئرمه میشدی. بو سئچگیلرین آزاد، مستقیم، مساوی و موتاسیب اولماسی اوچون بوتون اینتیخابات حؤزه لرینده تجدید نظر ائتدی.

هر بیر شهر، هر بؤلوک، هر قصبه حتا هر محله ده پاشایان اهالییه ایمکان وئردیک کی، مستقیم و آزاد صورته اؤز رای لرینی وئرسینلر.

خلق فیرقه میزین چاغیریشینی بؤیوک شووق- شغف ایله ایستقبال ائتدی. او گونه قدر هئج بیر اینتیخاباتدا شیرکت ائتمه ن آدمالار دا دسته- دسته گلیب رای وئرمکله، اؤزلرینی میلی فیکیریمیزه شریک اولماقلا، نجه میلی شوغورا مالیک اولدوقلارینی ایثبات ائتدیلر. مخصوصن خانیملارین هوسی داها دا آرتیق ایدی. جوان، قوجا، فقیر و دؤولتلی هامی اؤز سعادتینی دوزگون پول ایله آپاریلماسیندا گؤروب رای وئرمک اوچون بیر- بیرینه سییقت ائدیردیلر. ائلی میز رای حؤزه لرینه سئل کیمی آخیب گلمکده ایدی.

او شانلی گونلردن بیر نومونه اولماق اوچون، آقای پیشه وری نین آذربایجان روزنامه سینده ۱۲- آدرده یازدیغی بیر مقاله سینی بورادا درج ائدیریک:

فیرقه میزین تزلزل ناپذیر عزم و ایراده سی سایه سینده ائل ترپندی. خلقین هر بیر ایشه تردید و سوظن ایله باخان طبقه سی، یعنی بازار و ایداره خیدمتچیلری ده میلی مجلس میزین سئچگیلرینده شیرکت اوچون نظامنامه مووچیبینجه و میلی هئیات میزین رسمی اعلانی ایله تعیین اولونان مودتین آخیر گونلرینده اینتیخابات صاندىقلارینا هوجوم ائدیپ رای لرینی وئرمگه باشلادی.

اگر بو مودتی ایکی گون تمدید ائتمک مومکون اولسایدی، فقط تبریز شهرینده یوزمیندن زیاده رای وئریله جک ایدی.

ظرافات دگیل فقط شنبه گونو خلق سککیز مینه بالیغ رای سالمیشدی. بو ایرانین مشروطه تاریخینده گؤرولمه میش بیر ایشدیر.

شنبه گونو صاندىقلارین قاباغینا توپلانانلاری گوردوکده ایسلامین فتح و ظفر گونلری خاطرله گلیر (اذا جا نصراله) آیه شریفه سی نین حقیقی معناسی نظرده موجسم اولوردو. خلق غلبه میزه ایناندىغی اوچون آخین- آخین، دسته- دسته گلیب رای سالیر و آلدیغی تعریفه نی بیرینجی مجلس میزین یادیگار اولماق اوزره بؤیوک خوشحالیق ایله موراجیعت ائدیردی.

بو مووقفیتته ایکی بؤیوک سبب گؤستره بیلرک، اولن فیرقه عوضولرینده ویجودا گلن درین ایمان و اونون نتیجه سینده ایبراز ائدیلمن قهرمانلیق، ایکینجیسی خلقین ایچریسینده تولید اولان اعتیقاد و اینامدان عیبارتدیر. بو ایش هنوز تشکیل تاپیب گوندن گونه مؤحکملمکده اولان جوان فیرقه تشکیلاتی اوچون بؤیوک بیر ایمتاحان ایدی. فیرقه بو ایمتاحاندان فخر و موباهات ایله چیخماغا مووفق اولدو.

تهراندا بؤیوک ایشیمیزی اوزاقدان تاماشا ائدیپ موخالیف روزنامه لرین های- کوی سالماسیله موتاثر اولان آزادیخاه دوستلاریمیز بعضن بیزه کؤمک بیتمک فیکیرینه دوشوب بو یا بیر آیری آزادیخاهی تشویق ائدیپ تبریزه یولا سالیب و ائله فیکیر ائدیپ کی اونلارین رهبرلیگینه فیرقه میزین احتیاجی واردیر. بونیه شهریمیزه وارد اولان آزادیخالار ایشیمیزی یاخیندان گوردوکده اؤز لری نین ضعف لرینه اعتراف ائدیپلر. بو اوج آي مودتینده فیرقه نین موباریز و آتش ایچینده یارادیپ تربیت ائدیگی فعال قوه نی (کادری) آلقیشلاماق، اونلاردان ایش اؤیره نمگه اؤز لرینی مؤحتاج گؤرورلر.

فیرقه میزین ویجودا گتیردیگی فعال (کادر) سئجگی ایشینده اؤز قودرت و ایستعدادینی بوروزا وئردی. دونن مرکزی صاندىق محلینده یاشلی بیر دموکراتین ۴۸- ساعات تمام اؤز پوستوندا دوام ائدیگی آشکارا چیخدی. بو آدام پوستی تحویل وئردیکده گولومسونوب، اؤز وظیفه می اینجام وئردیگیم اوچون خوشبختم، دئییب ایستیراحت اوچون ائوینه گئتدی.

بیزده ایندی هامیمیز چالیشر، هامی فعالیت گؤستریر، هامی اؤزونون عورضه، لیاقت و غئیرتینی بوروزا وئرمگه چالیشر. قوجا، جوان، اوغلان، قیز، یاشلی خانیم، بئلی بوکولوب قوجالمیش کؤهنه موجهاید، بیلاخره هرکس اؤز وارلیغی ایله عوموم خلق ایشینی آخیرا بیتمک ایستیر.

فیرقه میزین ایچینده عظیم بیر قودرت - اینسانی، حیثیته سالان بیر اینتیظام ویجودا گلیمشیدیر. عوضولر آرتیق تردید و تزلزوله ایمکان وئرمه ییب فیرقه نین رهبرلیگینی جان و دیل ایله بنیمسه ییب، ایمان و عقیده اوزره مرکزی کومیته نین تصمیم لرینی ایجرا ائدیپ. ایسلامیتین اول گونلرینده گؤرولموش تعصوب اوزره وظیفه لرینی انجام وئریپلر. فیرقه دن فقط ساده بیر تبسوم آدیقلارینا ایفتیخار ائدیپلر.

ایندی بیزده اؤلومه گئتمک امری آماغا ایفتیخار ائدن جوانلار تاپیلماغا باشلامیشدیر. حقیقی فداییلر، ایجتیماعی حیاتی میزین هر بیر قسمتینده اؤز لیاقت و فداکارلیقلارینی ایثبات ائدیپلر.

فیرقه آرتیر، ووسعتلنیر، مؤحکم لشر، بوتون خلقی اؤز رهبرلیگی آلتینا آماغا قودرت تاپیر.

بو قودرتی، بو لیاقت و بو ایستعدای گؤرن مغرور باشلار دا اگیلب خلقین عزم و ایراده سینه تسلیم اولور. میلت یولوندا اؤلگه حاضر اولان فداییلرین اللرینی سیخیر. گنجه گوندوز فیرقه اوچون چالیشماق و اونون بؤیوک هدف و مقصد لرینی الده ائتمگه حاضر لاشیرلار.

ایشیمیز خلق ایشی اولدوغو اوچون خلقین گؤستردیگی حوسن توجه بیزیم اوچون بؤیوک فتح و موظفیت حساب اولمالیدیر.

آهنین قلعه لر و بیخیلماز سنگر لرین هامیسیندان مؤحکم، خلقین اوره گیدیر. اورکلری فتح ائدن قوه نین موقابیلینده هئچ بیر قلعه موقاویمت انده بیلمز. فیرقه میز خلقین اوره گینی فتح ائتمیشدیر.

بونو مجلس میلی اینتیخاباتیمیز ایثبات ائدی اونو، یعنی او جلب ائدیلمیش اوره گی، ساخلاماق اونون ایسته دیکلرینی وئرمک زمانی گلیب چاتمیشدیر.

بو جهندن فیرقه میزین یولو موشکول و وظیفه سی آغیردیر، عشقی قازانماق آسان اونو ساخلاماق موشکولدور. بیز ایندی خلقین عشقینی قازانمیشیق، اونو ساخلاماق اوچون داها بؤیوک زحمتلره تحمل ائمه لی ییک. «پ.»

اینتیخابات تبریز شهرینده داخی بؤیوک مووقفیتله خاتیمه تاپدی. کئچن دؤوره بورادا اون گونون عرضینده فقط زوراکى اون بیر مین رای آنجاق توپلانمیشدی. حالبو کی، ۶- آزدن ۱۰- آذر قدر فقط ۵- گونون عرضینده بیزیم میلی سئجگیمیزده رای وئرنلرین سایى ۲۳۹۵۱- نفره بیتمیشدی.

دئمک کئچن دؤوره ده، گونده میندن داها آز رای وئریلدیگی حالدا بیزیم میلی اینتیخابات جریانیندا ایسه همان خلق بعضی گونلرده سککیز مین رای وئرمکله اؤز میلی علاقه سینى گؤستریپ، درین بیر مفکوره ایله تکان بیدیگینی بوروزا وئردی. او گؤستردی کی، پول، طاماح و قورخو واسیطه سیله گؤرونمه سی ایمکانپذیر اولمایان بیر ایشی، خلقین ایمان و اعتقادینی جلب ائتمک سایه سینده آسانلیقلا ویجودا گتیرمک اولارمیش.

فیرقه‌میزین خلق ایچریسینده کۆک سالمیش حؤرمت، علاقه و احتیرامینی ایثبات ائتمک اوچون تبریز نومیانده‌لری‌نین آدیقلاری راپلرین سایى شاپان ديفتدير. تبریز شهرى‌نین وئردیگی ۲۳۹۵۱- رای دن ۲۳۵۵۰- سی آقای پیشه‌وری‌نین آدینا چیخمیشدی. بو ایسه نظیری گۆرونمه‌میش بیر اعتماددیر. ان آخیرینجی رای آلان تبریز وکیللریندن آقای محمد عظیم‌نین آدینا ایسه ۲۱۲۷۳- اوخونموشدو.

دانیشقیلاردان سونرا چیخاریلان قراری یوخاریدا قئید ائتمک، بو قرار ایله حؤکومت میلی‌میزین پایاسی قورولموش اولدو.

فیرقه‌میز اۆلکه‌میزی ایداره ائتمک اوچون قانونی بیر موسیسه ویجودا گتیردی. بو موسیسه ایسه آقای شبسترین تحت ریاستینده تشکیل تاپان هئیات میلی‌دن عیبارت ایدی.

فیرقه بو هئیات واسیطه‌سیله کونقره‌نین قرارلارینی حیاتا گنجیرمگه باشلادی، هئیات میلی واقعه حؤکومت میلی ایشینی گۆرمگه مووظف ایدی.

آبان آیی‌نین ۳۰- دا کونقره طرفیندن اینتیخاب اولونان ۳۹- نفرلیک هئیات میلی همان گون ایشه باشلادی. اونون قاباغیندا دوران موهوم وظیفه آذربایجان مجلس میلی‌سی‌نین اینتیخاباتی ایدی.

هئیات میلی همان گون ایشه باشلایب نظارت هئیاتی اینتیخاب ائده‌رک مجلس میلی اینتیخاباتین فرمانینی صادر ائتدی. میلی کونقره‌نین تاپشیریغی، هئیات میلی‌نین جیدیتی و فیرقه‌نین مودیرانه رهبرلیگی نتیجه سینده چوخ سریع بیر صورتده ایجرا ائیلدی. کونقره هئیاتینه مجلس میلی تشکیل اوچون بیر آی وقت وئریلدیگی حالدا اینتیخابات ۲۱- گونده خاتیمه تاپیب، میلی قورولوشوموزون باشلانغیجی اولان بؤیوک تاریخی گونده، یعنی ۲۱- آزرده، مجلس میلی‌میز تاریخی ایفتیخار و شرفه مالیک اولماقلا خلقین درین سئوینجی و احساساتی ایله تشکیل تاپدی.

بو موسیسلر مجلسی‌نین تنظیم ائدیگی تاریخی سنلردن بیرسی ده آذربایجان مجلس میلی‌سی‌نین اینتیخابات قانونودور. همین بو اینتیخابات قانونو واسیطه‌سیله دیر کی، خلقیمیز بوتون ایراندا دموکراتیک نهضتی‌نین علمداری اولماغا مووفق اولدو. همین قانون واسیطه‌سیله دیر کی، بوتون ایران خلقی بیزی حقیقی دموکرات تانییب باشلادیغیمیز بؤیوک ایشه اعتماد گۆزو ایله باخماغا باشلادی.

اینتیخابات قانونو، فیرقه‌میزین مرانامه‌سی‌نین اساسی اوزره قلمه آیینمیشدیر. بو قانونون اوچ سطرین عیبارت اولان ۸- جی ماده‌سی واسیطه‌سیله فیرقه موتهورانه و قهرمانلارا یاراشان بؤیوک بیر قدم گۆتورموش اولدو.

۸- جی ماده بو ایدی:

«۸- ایگیرمی یاشینا چاتمیش بوتون آذربایجانلی آرواد و کیشیلرین اینتیخاب ائتمه حقی واردیر.»
بو ماده قادینلارا و جوانلارا اینتیخاب حقی وئرمکله خلقین بو گونه قدر فلج حالدا یاشاپان گئنیش کوتله‌سینی سیاسی حیاتا جلب ائدیر و دموکراسی اساسی‌نین مؤحکملمه‌سینه ایمکان یارادیر.

مجلس میلی اینتیخاباتلاریندان علاوه هئیات میلی‌نین گۆردوگو تاریخی ایشلردن بیرسی ده معروف «دکلاراسیون»- ون ایران صلاحیتدار مقاملارینا و خاریجی نومیانده‌لره گۆنده‌ریلمه‌سی و اپکینجیسی ایسه آذربایجان والیسی حسام السلطان ایله آپاریلان موذاکیره‌لردیر. بو موذاکیره آقای پیشه‌وری، آقای شبستر و آقای بیریا توسطیله عمله گلدی. آقای بیات، تهران حؤکومتی‌نین اونا فقط دانیشماق ایختیارینی وئردیگینی قئید ائده‌رک دئدی کی: من فقط جاری موقررات اوزرینده ائده بیلرم آذربایجانلیلارلا دانیشام. بو دانیشقدان معلوم اولدو کی، او فقط بیزه اندرز وئرمک و نصیحت ائتمکله ایشه خاتیمه وئرمک ایسته‌ییر، بو ایسه گولونج بیر ایش اولدوغوندان بیر نتیجه‌یه مونجر اولما بیلمزدی. اونا گۆره ظاهرده بؤیوک ایختیارات ایله گلن والی مجلس میلی‌میزین تشکیلینه بیر نچه گون قالمیش آذربایجانلی ترک ائدیپ، طیاره ایله تهرانا موراجیعت ائتدی. اوردا وئردیگی گوزاریشدن بیزیم ائله دقیق معلوماتیمیز بوخدور. لاکین شایعاتا گۆره نهضتیمیزین ویجودونو اینکار ائتمگه مووفق اولمامیشدیر.

هئیات میلی دؤوره‌سی فیرقه‌نین ان شدید فعالیت دؤوره‌سی اولموشدور. هئیات میلی اینتیخاباتی دیگر طرفدن ده فدایی تشکیلاتی یاراتماغا مشغول ایدی.

۲۱ آذر

۲۱- آذر فیرقه و نهضتیمیزین تاریخینده بۆیوک بیر یئر توتور، بو گونده فیرقه‌نین تشکیل ائتدیگی ایکی بۆیوک سوتون بیر- بیرینه یئتیشمکله نهضت فطعی بیر شکل آلدی.

بو سوتونلاردان بیرینسی فدایی تشکیلاتی ایدی. فیرقه‌میز کندلرده طبعی صورته باشلانان فدایی نهضتینی تشکیل ائتمگی بیر آی اولدن قارار االمیشدی. بو تشکیلاتا مستقیم صورته فیرقه‌نین صدری آقای پیشه‌وری اؤزو شخص رهبرلیک ائدی. بعضی یئرلرده فیرقه‌نین ان فعال، ان جیدی و ان شهامتلی کادرلاری بو ایشی تشکیل ائتمگه موظف اولموشدولار. ایش فؤوق العاده سریع اولدوغونا باخما یاراق، سریع بیر صورته ایرلی گئتمکده ایدی. مرکزی کومیتة‌نین بو ایشده فداکارلیغی چوخ بۆیوکدور. بو کومیتة ساده رهبرلیگه قناعت ائتمه‌یب اؤزونون ان گؤرکملی عوضولرینی فدایی دستهلری باشچیلیغینا تعیین ائتمیشدی. مثلن تبریز فداییلرینی آقای ژنرال کاویان، مراغا فداییلرینی آقای ژنرال کبیری، میانا و سراب فداییلرینی آقای ژنرال غلام دانشیان، میانداپ فداییلرینی آقای سرهنگ قولى صبحی، اوسکو فداییلرینی آقای سرگرد کلانتری و اورمیة فداییلرینی آقای آزاد وطن تشکیل ائتمگه مامور اولموشلاردی کی، بونلارین هامیسی فیرقه‌میزین مرکزی کومیتة‌سی‌نین عوضولریدیرلر.

بئله لیکله دئمک اولار کی، مرکزی کومیتة‌میز فدایی نهضتی‌نین ارکان حربی وظیفه‌سینی انجام وئرمیشدیر.

بونلاردان علاوه فیرقه اکتیولریندن سرهنگ آرام، سرهنگ غلامرضا جاویدان، فرضی دهقان، میر کاظم، میر خلیل، پیشنمازی، میر ابوالفضل هاشمی، تیزفهم و خلیل آذر و باشقالاری‌نین فدایی رهبرلیگینده بوروزا وئردیکلری شهامت و فداکارلیق شایان دیق‌تدیر. بو اینکار ائدیلمه‌ین حقیقت ایشات ائدیر کی، فیرقه‌میز فدایی تشکیلی و اونون رهبرلیگینده مستقیم صورته چالیشیب و حثیرت آور بیر صورته لیاقت بوروزا وئرمیشدیر. اگرچی الهه صحیح بیر صورت یوخدور ولی بیرینجی گؤرونوشه ایستینادن دئیه بیلیریک کی، الهه سیلاح آلیب اولوم- دیریم موبارزه‌سینه حاضر اولان قهرمان فداییلرین یوزده دوخساندان یوخاریسی فیرقه عوضولری اولموشدور.

ایران خلقینی ایلر بویو ازیب اسارت آلتیندا ساخالایان تهران ابرتجاعی‌نین باغرینا قورخو سالان بو بۆیوک تشکیلات ۲۱- آذرده بیر آیدان یوخاری سابقه‌سی یوخ ایدی. اونون عملیاتی ایسه مجلس اینتیخاباتی باشلادیقدان سونرا ظاهره چیخمیشدی، سراب، میانا و مراغا فداییلرینه مخصوص امر وئریلمیشدی کی، اینتیخابات قورتارانان سونرا عملیاتی گیریشسینلر.

بونلا بئله مجلس میلی‌میزین آچیلیش گونو، اونون امنیتینی تامین ائتمک و تصمیماتینی مؤوقع اجرا یا قویماق اوچون اطرافدا اولان فدایی دستهلری مونظم صورته حرکت ائده‌رک شهرى محاصیره‌یه االمیش و شهر فداییلری ایسه اؤز وظیفه‌لرینی انجام وئرمک اوچون حاضر باش حالینا گلمیشلردی.

ایکینجی سوتون ایسه یئنه مرکزی کومیتة‌نین ایکینجی دسته‌سی واسیطه‌سیله ایشه باشلاییب موقوفیتله ایجتیماعی و سیاسی سنگرلری بیر- بیرین دالینجا ایشغال ائدیپ ایرلی گلمیشلردی.

بو سوتوندا فیرقه صدری و اونون موعاوینلری آقای شبستری و آقای بادکان باشدا اولماق اوزره، یئنه ده مرکزی کومیتة عوضولری بیرینجی صفده موبارزه ائدیپ، بۆیوک و حثیرت آور ایشلر گؤرمکده ایدیلر.

بو سیاسی و ایجتیماعی موبارزه صفینده داها آرتیق فعالیت گؤسترن مرکزی کومیتة عوضولری آقای بیریا، آقای قیامی، آقای ولایی، آقای خلیل آذربادکان، آقای جودت، آقای شاهین، آقای چشم آذر، آقای رفیعی، آقای زفری، آقای پیشنمازی و آقای هاشمینیا و ساییرلرینی گؤسترتمک اولار کی، گئجه- گوندوز یاتماییب خلقی تشکیل و افکار عومومونو حاضرلاماقلا مقصد و هدفی یاخینلاشدیرماغا موقوف اولموشلار.

نهایت هر ایکی سوتون ۲۱- آذرده تبریز شهرینده، مجلس میلی تشکیلی گونو تعیین ائدیلم هدف و محله بیر- بیرینه یئتیشمیش، بو واسیطه ایله دونیا یا سس سالان میلی حؤکومتیمیز وجودا گلمیش و نهضتیمیزین ایکی ارکانی‌نین بیرلشمه‌سیله بۆیوک بیر تاریخی حادیه مئیدانا چیخمیشدیر.

مجلس میلی تشکیلی، ۲۱- آذر شراییطینده آعیر و بۆیوک بیر ایش ایدی. او گون هنوز سرتیب درخشانی‌نین نظامی قوه‌سی خلع سیلاح ائدیلمه‌میش، پولیس و ژاندارم تشکیلاتی تامایله بیزیم الیمیزه کئچمه‌میشدی. شهرین اؤزونده هر ساعات تصادم گؤزله‌نیلیر و بعضی فدایی باشچیلاری‌نین ناشیلیغی جهتیندن توفنگ و موسلسل آتیشمالاری دا بعضن ایتفاق دوشوردو.

بونولا بئله فیرقه رهبرلری قبلن تهییه ائدیلم نقشه اوزهریله ایشلرینه دوام ائدیپ، گئجه- گوندوز چالیشاراق مجلسین نظامنامه و تشکیلاتینی وجودا گتیرمکدن چکیمه‌بیردیلر.

مجلسیمیزی، ۲۱- آذرده نوایندهلرین ان یاشلیسی حساب اولونان آقای رفیعی، سینی رییس سیمتیه ایفتتاح ائدی. سونرا ایسه تشکیلاتی ایسته نیلن کیمی قوروب نیظامنامه نی کئچیرمک اوچون آقای پیشه وری ریاسته اینتیخاب اولدو.

اوگون مجلس فؤوق العاده عظمتلی ایدی. بعضی خارجی دؤولتلر نوایندهلری و شهر اهالیسی نین موختلیف طبقه لری نین گؤرکملی باشچیلاری نین بیر چوخو تاماشاچی صفتیه حاضر اولموشلاردی.

آقای پیشه وری تاریخی جلسه نی ایداره ائده رک نیظامنامه نی مشروح بیر صورتده تؤولوچ ائده رک مجلسین تصویبه یئتیردی. موسلسل و توفنگ سسلری نین شدید بیر صورتده دوامینا باخما باراق مجلس کمال سوکوت و آرامیش ایله فعالیتیه ایدامه وئریب، اؤزونون ریاست هئتیاتینی اینتیخاب ائدی.

هئیات ریاست اینتیخاب اولوندوقدان سونرا آقای پیشه وری ریاست کورسوسوندن آشاعی ائنیب آقای شیبسترینی اینتیخاب اولدوغو ریاست وظیفه سینی انجام وئرمگه دعوت ائدی. ایش باریک بیر یئره چاتدیغی اوچون جیدی بیر قدم داها گؤتورمک لازیم ایدی. آقای شیبسترینی ریاست وظیفه سینه اینتیخابی میلی حؤکومت تشکیلی پیشنهادی ایله باشلاندى. موختصر موداکیره دن سونرا بوتون دموکراتیک اؤلکه لرده اولدوغو کیمین مجلسده اکثریت قازانان فیرقه لیدئری نین حؤکومت تشکیل ائتمه سی قرارا آلیندی. بو طریق ایله آقای پیشه وری باش وزیر اینتیخاب اولوندولار.

ایشی بیر آن تاخیره سالماماق مقصدی ایله آقای پیشه وری مرکزی کومیته نین تصمیمی اوزرینه گون اورتادان سونرا مجلسده حاضر اولوب آشاعیداکى تفصیل و ترتیب ایله میلی حؤکومت اعضاسینی و اونون پروقرامینی مجلسه تقدیم ائله دی.

آذربایجان میلی حؤکومتی

آذربایجان مجلس میلی سینی نین دونن گون اورتادان قاباکی جلسه سینده آذربایجان دموکرات فیرقه سینی رییسى آقای پیشه وری نى آذربایجان میلی دؤولتینی تشکیل وئرمگه نامزد و مامور ائدی.

آقای پیشه وری گون اورتادان سونراکی جلسه ده اؤز کابینه سین آشاعیدا قئید اولونان ترتیب اوزره مجلس میلی به موعرفلیک ائدیله:

۱- باش وزیر	آقای سید جعفر پیشه وری
۲- داخيله وزیرى	آقای دکتور سلام اله جاوید
۳- خلق قوشونلاری وزیرى	آقای جعفر کاویان
۴- فلاحت وزیرى	آقای دوکتور مهتاش
۵- معاریف وزیرى	آقای محمد بیریا
۶- صحیه وزیرى	آقای دوکتور اورنگی
۷- مالیه وزیرى	آقای غلامرضا الهامی
۸- عدلیه وزیرى	آقای یوسف عظیما
۹- یول و پوست و تلقراف و تلفون وزیرى	آقای کبیری
۱۰- تیجارت و ایقتیصاد وزیرى	آقای رضا رسولی
۱۱- ایش و زحمت وزیرى تعیین اولونانا کیمی او ویزارتخانایا مربوط اولان ایشلره باش وزیرلیک نظارت ائده جکدیر.	

کابینه موعرفلیک اولدوقدان سونرا ایتیفاق آرا ایله تصویب اولوب، سونرا مجلس طرفیندن آقای زین العابدین قیامی دیوان- تمیز ریاستینه و آقای فریدون ابراهیمی آذربایجان مودعی العوموملوغونا اینتیخاب اولدولار.

آقای پیشه وری اؤز دؤولتی نین برنامه سینی گئنیش صورتده تشریح ائدیپ و آذربایجان میلی حؤکومتی نین پروقرامینی (برنامه سینی) آشاعیدا قئید اولان تفصیل اوزره قیرانت ائدیله.

آذربایجان میلی حؤکومتی نین پروقرامی برنامهسی

آذربایجان میلی کابینهسی، آذربایجان خلقی نین ایبلر بویو آرزو ائتدیگی میلی موختاریتینی عملن وجودا گتیرمک و بو واسیطه ایله آذربایجان خلقی نین میلی احتیاجلارینی رفع ائدیپ، اونو ترقی و تکامله سؤوق ائتمک اوچون آشاغیداکی وظایفی اؤزونون یاخین هدفی و برنامهسی قرار وئیر؛

۱- میلی موختاریتیمیزی دونیا تانیتماق، اونون داوام و بقاسینی تامین ائتمک اوچون جیدی تدبیرلر گؤروب، صلاحیتدار مقامات ایله موزاکیره په گیرشمک، ایرانین ایستیقلا و تمامیتینی خللدار ائتمه دن میلی دؤولتیمیزی دموکراتیک اساسلار اوزره قورماق و بو یولدا قاباغا چیخاییلن موشکولاتی رفع ائتمک.

۲- میلی موختاریتیمیزی مؤحکم اساسلار اوزره قوروب، اونو خلقه یاخینلاشدیرماق مقصدی ایله چوخ تئز بیر صورتده ویلایت انجومنلری نین اینتیخاباتینا باشلاماق و یئرلی ایداره لرین نظارتینی اونلارین ایختیارینا قویماق.

۳- شهرلریمیزین عومران و آبادلیغی اوچون بیلاتاخیر شهر انجومنلرینی، دموکراتیک اساسلار اوزره اینتیخاب ائدیپ، اونلارین ایشلرینی دوزگون و صحیح بیر صورتده جریانا سالماق.

۴- یئرلرده موعتمد آزدیخاه آداملاردان، فرماندار و بخشدارلار اینتیخاب ائدیپ، اونلارین واسیطه سی ایله کئچمیش ظالیمانه حرکتلر و خلقی تحقیر ائدیجی عمللرین قاباغینی آلیپ، بوتون اؤلکه ده امنیت و آسایشی تامین ائتمک.

۵- ژاندارم و پولیس ایداره لرینی خایین و خلقی ازیب فلاکته سؤوق ائدن اشخاصین الیندن چیخاریپ، آزدیخاه و میهن پرست اشخاصا تاپشیرماق و اونلارین ایشلرینی خلقین آرزو و احتیاجاتینا موتناسیب بیر حالا سالماق.

۶- مالیات قانونلارینی نظردن کئچیرمک و مالیه ایداره سی نین دخل و خرجینی تفتیش ائتدیکن سونرا، چوخ تئز بیر صورتده میلی بودجه لایحه سینین مجلس میلی به تقدیم ائتمک. عومومیتله مالی سیاستین گلیر و مخاریج اساسینی مملکتین ترقی و تکاملولی اوزرینده قرارلاشدیرماق.

۷- موختاریتیمیزی، مجلس میلی میزی و میلی دؤولتیمیزی قورماق و اونون گله جگینی تامین ائتمک اوچون کندلرده و شهرلرده وجودا گلن فدایی دستهلرینی بیر مرکز اطرافیندا تمرکز وئرمک، میلی خلق قوشونو وجودا گتیرمک و بو قوشونون تسلیحات و تنظیماتینی موعاصیر حالا سالماق مقصدی ایله جیدی تدبیرلر گؤرمک.

۸- فرهنگ و ماعاریف ساحه سینده دؤولتیمیزین قاباغیندا ایکی بؤیوک مساله دورور. بیرینجیسی اؤز میلی دیلیمیزی بوتون مدرسه لرده رسمی اولاراق قبول و ایجرا ائتمک، ایکنجیسی ایسه عومومیتله ساوادسیزلیغا قارشى موبارزه آپارماق، مجانی و ایجباری تحصیلی عملی یولونا قویماق. بونلارین هامیسیندان زیاده، میلی حؤکومتیمیز عالی تحصیل مساله سینده اهمیت وئیریب، میلی دارالفنونوموزون اساسینی قورماغا چالیشمالیدیر.

۹- تیجارت و ایقتیصاد ساحه سینده میلی حؤکومتیمیز بیرینجی نؤوبه ده میلی صنایعیمیزه اهمیت وئیریب، مؤوجود کارخانالاری دوزگون یولونا قویماق. ایکنجی نؤوبه ده یئنی کارخانالار اچماقلا، مملکتین صنایعینه اولان احتیاجاتینی تامین ائده جکدیر. تیجارت ساحه سینده دؤولتیمیز آذربایجانین تیجارت مرکزی اولابیلمه سی اوچون تدبیرلر گؤره جک و یوللار آرایا جاقدیر.

۱۰- یوللارین تعمیر و احداثی، پوست و تلقراف و تلفون کیمی ایرتیباط وسایطی نین گئنیشلندیریب، موعاصیر حالا سالینماسی حؤکومتیمیزین اساسی وظیفه لریندن دیر.

۱۱- کندلی ایله اربابلار آراسیندا تولید اولان ایختیلافتی رفع ائتمک اوچون موتقایل ریضایت شرطی ایله، جیدی قانون لایحه سی تنظیم ائدیپ، بو یول ایله کندلی و ارباب مساله سینین حل و تصویب ائلمک.

۱۲- کندلرده و شهرلرده گوندن - گونه آرتماقدا اولان ایشسیزلیگین قارشیسینی آلماق اوچون خالیسه تورپاقلارینی فؤوریتله زارعلر آراسیندا تقسیم ائتمک. همچنین آذربایجانلی ترک ائدیپ اونون خارچینده میلی موختاریتیمیز علئیه نه تبلیغات آپارانلارین دا یئرلرینی ضبط ائدیپ کندلیلرین ایختیارینا قویماق ایله یئرسیز کندلیلر آیاقلاندیریلمالیدیر. بوندان علاوه خلقیمیزین اکثریتینی تشکیل ائدن کندلیلر اولدوغو اوچون گله جکده بانک کشاورزینی ائله بیر صورتده قووتلندیرمک لازیمدیر کی، ائلییه بیلسین کندلییه اعتیبار وئرمکله یئر مساله سینین حل ائتسین و اربابلار اؤز مئیل و رغبتلری ایله یئرلری کندلیلره عادیلانه قیمتله ساتا بیلسینلر.

۱۳- بئکارلیقلا جیدی موباریزه ائتمک اوچون جیدی تدبیرلر گۆرمک، ال صنایعی، یول ایشلری، کارخانالار تاسیسی، فلاحت و تیجارتین آرتماسی وسیله لریندن جیدی صورته ایدستیفاده ائتمگی لازیم گۆرور.

۱۴- کارگر و زحمتکشلرین معیشتینی دوزگون یولا قویماق اوچون ایش و زحمت قانونونون لایحه سینی تهیه ائدیپ مجلسه تقدیم ائتمه لی و عین زاماندا ایشچیلرین بیمه ائدیلمه سینی ایجباری ائتمک اوچون تدبیرلر گۆرمه لیدیر.

۱۵- صحیه ایشینه توجه ائدیپ بیرینجی نۆبه ده عمومی و موسری خسته لیکلرین قاباغی نین آیینماسی و مخصوص کندلرده و آشاعی طبقه ه حکیم و داوا یتیرمکله خلقین بهداشتینی تامین ائتمه لیدیر.

۱۶- مجلس شورایی میلی طرفیندن بو آنا قدر وضع اولونموش قانونلاری، آذربایجان خلقی نین حیاتی و میلی موختاریتینه مونسایب بیر صورته ایصلاح ائدیپ تازا مفید لایحه لر پیشنهاد ائتمک.

۱۷- خصوصی مالکیت حاقیندا آذربایجان میلی حؤکومتی، مملکتین بوتون ساحه لری اوچون خصوصی مالکیتی قبول ائدیپ، مملکتین و خلق ایقتیصادیاتی نین ترقی سینه و خلقین رفاه حالینا سبب اولان هر جور خصوصی ایقداماتا کۆمک ائده جکدیر.

۱۸- آذربایجان میلی حؤکومتی، اۆلکه ده یاشایان عموم اهالی نین ویجدان و عقیده آزادلیغینا احتیرام ائده جکدیر.

۱۹- آذربایجان میلی حؤکومتی، آذربایجانلیلارلا بیرلیکده آذربایجاندا یاشایان بوتون هموطنلری خصوصی ایله کوردلری، ائرمیلری، آسورولاری و باشقالارینی حوقوق و قانون موقابلینده موساوی حساب ائدیر.

۲۰- آذربایجان میلی حؤکومتی، مرکزی ایران حؤکومتینی تانیماقلا برابر بو حؤکومتین آذربایجانین موختاریتینه موخالیف گلمه ی، آذربایجان خلقی نین مجلس موسیسان و آذربایجان مجلسی نین موراجعتنامه و قرارلاریندا قئید اولونان میلی حوقوق و طلبلرینه ضید اولمایان تدبیرلرین حیاتی کئچیره جکدیر.

برنامه نین اطرافیندا موفصل صورته بحث ائتدیکن سونرا رای آلینیپ، آذربایجان میلی حؤکومتی نین برنامه سی ایتیفاق آراء ایله تصویب اولدو.

ایگیرمی بیر آذر، دئمک اولار فیرقه میزین شدید فعالیت گونلری نین ان بیرینجیسی حساب اولونمالیدیر. بو بیر گونون عرضینده گۆرولن ایشلری اگر شرح وئرسک اۆزو بیر تاریخ کیتابی اولای بیلر. فداییلرین شهره ووردو، مجلسین یئنی آچیلیشی، اونون هئیات ریاستی نین اینتیخابی، نپظامنامه سی نین تصویبی، میلی دؤولتین تشکیلی و اونون یوخاریداکی تفصیل اوزرله تقدیم ائدیگی برنامه نهایت تبریز ده اولان دؤولت موسلح قوه لری نین باشچیلاری ایله و اولارین تسلیمی حقیقده آپاریلان ۸- ساعاتلیق دانیشیق، ائله ایشلردیر کی، عادی بیر زماندا اولارین ایجراسی اوچون گونلر بلکه آیلار صرف ائتمک لازیم گلیردی.

مخصوص میلی حؤکومتین وضعیتیه حاکیم اولوب بو بؤیوک تحولات نتیجه سینده منیدانا چیخا بیلن بوتون حادثه لردن برق آسا حرکت ایله جیلووگیرلیق ائتمه سی، بیرینجی درجه ده قئید ائدیلمه لیدیر.

او گون تبریز شهری موسلح فدایی قوه لری ایله خینجا- خینج دولموشدو. ایستر شهرده اولان، ایسترسه اطرافدان گلن بعضی ماجراجو عونصورلر ساده بیر سو حادثه یه مونظیر ایدیلر کی، تۆکولوب خلقین ائولرینی و بازاری غارت ائتسینلر. فیرقه میزین جیدی گۆستریشی و یئنی قورولموش میلی حؤکومتیمیزین شدید تدبیرلری سایه سینده بو قورخولو ایشین قاباغی آلیندی.

نهایت تبریز آزاد بیر صورته نفس چکیب، اۆز دوغما دؤولت تشکیلاتینی محبتله باغیرنا باسماغا موفوق اولدو. فیرقه میزین دؤولت قورولوشوندا گۆستردیگی لیاقت و امنیتی برقرار ائتمک یولوندا بوروزا وئردیگی قودرت، عموم طرفیندن سنویج ایله قارشیلانیب خلقین گله جگه اومید و ایطمینانی آرتماغا باشلادی.

آذر آیی نین سون گونلرینده دوغرودان دوغرویا بوتون آذربایجان خلقی بؤیوک جشن و بایرام گونلری گنجیرمکده ایدی. بو نهضتین مووفقیته قورتارماسی خلقی مسرته گئیردی. ایللر بو بو اسارت بویندوروغو آلتیندا سوروکله نن جماعتین، نهضتیمیزین ایجاد ائدیگی اومید نورو اثرینده اوزلری گولمگه و اولارین ۲۵- ایللیک دیکتاتورلوق دؤوره سینده سیخیلیب، ازبیلیب، یاس و بئچارلیغا محکوم اولان اورکلری آچیلیب فرح و شادلیقلا دولماغا باشلادی. ۲۱- آذر موسستقیم خلق گونو، خلق بایرامی یئرینی توتدو، بوتون کندلر و شهرلریمیز بو بایرامدا اورکدن شیرکت ائندی.

«بیرینجی بۆلومون سونو»